

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**  
**Геолого – географски факултет**  
**Катедра „Регионално развитие“**

---

***„МИГРАЦИОННАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ И МАЛТА  
ВЪВ ФОКУСА НА СЪВРЕМЕННИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА“***

**АВТОРЕФЕРАТ**

**ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН „ДОКТОР“**

**НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ**

***Науки за земята  
„География на населението и селищата“***

**Докторант: Клавдия Димитрова Маркова**

**Рецензенти: 1. доц. д-р Климент Найденов**

**2. проф. д-р Владко Иванов**

**София, 2016 година**

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Регионално развитие” - Геолого-географски факултет при Софийски университет „Св. Климент Охридски”.

Авторът е докторант на самостоятелна подготовка срещу заплащане към същата катедра. Изследванията и разработката са извършени в Софийския университет и институциите в България и Малта.

Дисертационният труд е с обем 227 страници и се състои от списък на съкращенията, увод, изложение в три глави, приключващи с изводи, заключение, предложения, приноси, публикации, включени таблици, фигури към съответните глави, списък на използваните източници и три приложения – анкетна карта, основни държави източници на миграционна вълна към Европа и служебни бележки за одобрени доклади за публикация.

Ползвани са 191 източника, 1 авторова публикация и 2 броя, одобрени в процес на публикуване.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 13 септември 2016 г. от 10.00 часа, в зала 289 на Софийски университет „Св. Климент Охридски” - София. Материалите по защитата са на разположение в Дирекция „Наука” и на интернет страницата на Софийски университет.

## **I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

### **1. Актуалност на темата**

Европа днес е изправена пред дилемата – „дали да *продължи политиката си на отворени граници или да засили рестрикциите...Кризата с бежанците и мигрантите включва търсенето на баланс между сигурност и хуманитарен аспект...Европа е толкова силна, колкото силно е най-слабото ѝ звено.*“<sup>1</sup> Силната миграционна вълна в условията на глобализация изисква политиките и решенията да се адаптират и променят, *защото решението, което днес е най-добро и свършено, утре вече може да е неефективно....защото постигнатото съгласие и договореното днес, утре вече може да не се изпълнява, само милионите, платени от всеки гражданин на Европейския съюз, остават факт.*

Незатихващите военни действия и нестабилната обстановка в редица държави са основен определящ фактор за интензивността на миграционните вълни към Европа. Наред с това увеличаващият се брой на младежкото население в територии със слабо развити икономики, недостигът на ресурси и дълбоките социални противоречия в Африка и Близкия изток са катализатор за живеещите там да потърсят по-добри условия за работа и живот. През многовековната си история тероризмът се усъвършенства и придобива различни политически окраски, за да еволюира в официална държавна политика в страни, където са налице симптомите на радикализма, ислямизма, тероризма в условията на тежка икономическа криза и дълбока морална ерозия, основана на определени идеологически подбуди. От всичко това най-незащитени остават непридружените малолетни и непълнолетни лица мигранти от т.н. уязвима група, за която международните актове предвиждат особена закрила и защита, което прави темата особено актуална.

Устойчиви и работещи политики могат да се провеждат, само ако се познават проблемите и адресатите на тези политики, а факторът време е от критична важност. Бежанското право започва по-рано от регулирането на човешките права в международното право, а формирането на института по правата на бежанците е свързано с развитието на международните отношения. Миграционният и бежански натиск повече от век поражда необходимостта от съгласувана и последователна международна политика за тяхното подпомагане и сигурност. Предприетите мерки за разселване и връщане на икономическите мигранти, които не са застрашени в собствените си държави, не влияе особено възпиращо върху желаещите да влязат в ЕС, което задъхва държавите-членки, особено тези, които имат задължението да охраняват външните граници на съюза, сред които са България и Малта. Националните интереси за сигурност блокираха най-ценните принципи на Шенген и Дъблинския регламент, по границите се издигнаха преградни стени, а страхът взе връх след атентатите в Париж и тези в сърцето на ЕС - Брюксел.

Допълнително предизвикателство се явява и практическата липса на достатъчно публикации и научни разработки, свързани с действието на новоприетите

---

<sup>1</sup> <http://news.unabg.org/2015/11/19/publicna-lektsiya-na-franko-fratini-v-sofiya-bezhantsi-migratsiya-i-evropa/>

международни актове през 2013 г. като Регламентът за създаване на системата Евродак, Регламентът за установяване на критерии и механизми за определяне на държавата-членка, компетентна за разглеждането на молба за международна закрила, Директивата относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила и Директивата за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила и тяхното влияние върху националните законодателства, тяхната ефективност при засилен миграционен натиск, както и действията на институциите за приемане и закрила на непридружените деца. Прегледът на научните изследвания в областта на миграцията и бежанците е слабо разработена, особено по отношение противоречията с прилаганите национални законодателства, което поставя страните пред сериозно изпитание за тяхната икономиката и национална сигурност.

В дисертационния труд са изследвани международните, европейските и националните законодателства на България и Малта, механизмите и способите за работа на държавните институции с мигрантите и са изследвани инструментите за интервюиране на непридружените непълнолетни лица и тяхната удовлетвореност.

## **2.Обект, предмет и цели на изследването**

**Обект** на настоящето изследване е политиката на България и Малта в условията на непредвиден и неконтролируем миграционен натиск към Европа.

**Предмет** на дисертацията са сравнително-правните, институционални и организационни миграционни действия на България и Малта във фокуса на политиката на Европейския съюз и отделните държави-членки, изследователски насочен към непридружените деца- мигранти от групата на уязвимите лица.

В рамките на обекта и предмета са установени основни фактори, които създават условия, провокират и благоприятстват миграционния натиск, влияят върху демократичната ценностна система и принципите на европейца. Всичко това създава усещането за страх от ислямизацията на Европа, от налагането на различна култура и обичаи, от терористични актове, застрашаващи сигурността и живота на хората, от нежеланието на мигрантите да се социализират и спазват националните законодателства, което предизвиква отрицателни реакции от населението на приемащите държави.

**Целта** на настоящия дисертационен труд е да бъдат подложени на анализ международните, европейските и национални законодателства и институционални практики, за да бъдат установени противоречията и проблемите, които създават предпоставки за допускане на незаконни икономически мигранти в ЕС и да се предложат съвременни инструменти за противодействие, включително и за промяна на международните, европейски и национални актове.

За реализиране на поставената цел са планирани и изпълнени следните **задачи**:

- ❖ Преглед на теоретичните трудове и историческите особености на миграционния и бежански натиск и факторите, които ги обуславят в национален и европейски аспект;
- ❖ Концептуализация на теоретичните съвременни миграционни процеси, като се разграничат основните категории и се дефинират ключовите понятия, свързани с миграцията;
- ❖ Изследване на международното, европейското и националното законодателство по темата;
- ❖ Оценка на наличието и степента на развитост и ефективност на политиките за предоставяне на убежище и международна закрила на чужденци- мигранти в България и Малта и установяване на проблемните дефицити в нормативната уредба;
- ❖ Извършване на проблемен и емпиричен анализ за идентифициране моделите на поведение, очакванията и целите на бежанците и непридружените непълнолетни лица;
- ❖ Провеждане, изследване и разработване на методология за интервюиране на малолетни и непълнолетни непридружени деца и инструментариум за осъществяване на удовлетвореността;
- ❖ Тестване на терен на изследователските хипотези, административно-институционалната рамка и индивидуалните проекции на нивата на достоверност на интервютата и удовлетвореността на непридружените непълнолетни деца.

### **3.Ограничения на изследвания проблем**

Разработката на дисертационния труд е насочен основно към България и Малта като държави, които са членки на ЕС, имат външни граници и идентични проблеми, свързани с миграционния натиск през периода 2011-2015 година. В хода на разработване на дисертационния труд, поради широкия обхват на избраната тема и различните периоди на миграционен натиск за България и Малта, изследователският проблем се насочва от 2011г. до 2015г. Периодът от 5 години предоставя възможност задълбочено и цялостно да се обхване началото и развитието на миграционния натиск, който маркира основните пропуски и недостатъци на бежанската политика. За съжаление миграционният проблем ще остане актуален за Европа и извън срока на изследването. За тази цел са въведени следните ограничения:

- ✚ Научното изследване се ограничава за периода 2011 – 2015г., като данните и информацията ще се интерпретират с предишни и следващи периоди, за да се оцени по-реално въздействието на правните норми, законодателството и решенията на Европейския съюз;
- ✚ На анализ и въздействие се подлага бежанското законодателство на България и Малта във фокуса на международните и европейски нормативни актове, съпоставими с някои добри правни норми и действия на други държави на Европа, подложени на миграционен натиск;

- ✚ Изследователският интерес е ограничен до непридружените непълнолетни лица в България в миграционния център в „Овча купел“ в София и миграционния център в Малта.

### **Проблем**

В основата на настоящето изследване стои проблемът за овладяване на миграционния и бежански поток към България и Малта като неделима част от общия миграционен проблем на ЕС. Продължителното решаване на този проблем се дължи на липсата на възможност ръководителите на отделните държави-членки да се обединят около едно общо радикално и полезно решение, което да предостави възможност всяка страна чрез националното си законодателство да реши справедливо и трайно миграционния проблем на своята територия. Липсата на изпреварваща разузнавателна информация за предстоящата миграционна вълна към Европа попречи на ефективното налагане на спешни и адекватни промени в международните актове за условията и възможностите за пресяване на нелегалните мигранти от бежанците, което за тези пет години нанесе значителни разходи, както на България и Малта, така и на ЕС.

На следващо място е липсата на възможност всяка държава-членка да включи в своето национално бежанско законодателство мерки, които да се прилагат при критични миграционни обстоятелства на незаконно навлизане на мигранти на тяхна територия, които не носят документи за самоличност. Липсата на правна самостоятелност на държавите да преценяват сами способите за защита на своите държавни граници, а за България една част от тях се явяват и външни граници на ЕС, води до вземането на спорни решения за изграждане на преградни стени и включването през 2015г. на армията по нейната охрана. Независимо от тези мерки ЕС ще плати на Турция скъпата цена от 6 милиарда евро за няколко години, за да се опита да спре наплива от нелегални мигранти към Евросъюза.

На последно място проблемът е обвързан и с отсъствието на достатъчно ефективен механизъм за връщането на незаконните мигранти още по време на тяхното придвижване по море, или поне на тези, които са без документи за самоличност и на непридружените малолетни и непълнолетни лица.

### **4.Основна теза и методология на изследването**

Основната теза е насочена към задълбоченото изследване на правните и институционални възможности на ЕС за справяне с предизвикателствата на миграционните потоци, което да повиши ефективността в работата със застрашените и уязвими категории мигранти и да усъвършенства системата за сигурност на държавите-членки.

Методологията на дисертационното изследване е развито, следвайки комплексен методологичен подход, включващ няколко основни методически инструмента:

- Социологически изследвания (теренни и документални) и обхватен анализ, който цели събиране, агрегиране, анализ и оценка на емпирични данни, теоретичен и аналитичен анализ, нормативен обзор и емпирично проучване за постигане на вторичен анализ на авторите хипотези по основната теза;

- Теоретичен анализ на факторите, влияещи върху процесите на миграция, за моделиране на оценка на предпоставките и дефицитите в нормативната уредба и формулиране на единна политика по отношение приетите директиви през 2013г.;
- Сравнителен анализ на публичните политики на България и Малта в контекста на политиките на другите държави- членки на ЕС и техните практики, въз основа на които са развити предложения за изменение и допълнение на нормативната уредба, които са адаптирани към българските и малтийските условия за постигане на стабилност, сигурност и защита интересите на обществото;
- Аналитичен анализ на предпоставките и възможностите за взаимодействие и сътрудничество за сближаване на позициите по миграционните и бежански проблеми с непридружените непълнолетни деца в приложимото законодателство и практика на България и Малта;
- За постигане на целта е предвидено да се извърши мониторинг на бежанския проблем в България и Малта и да се съпостави с политиките на някои държави-членки на ЕС с цел да се направи оценка на въздействие на причините;
- На базата на получените резултати са идентифицирани конкретни предпоставки и са изведени ефективни правни, икономически, организационни и управленски препоръки и предложения, които са релевантни и могат да намерят приложение и в законодателствата на останалите страни- членки на Европейския съюз;
- Разработена е методика за интервюиране на непридружени малолетни и непълнолетни лица и е изследвана удовлетвореността на непълнолетните лица.

### **Източници на информация**

Действащите международни конвенции, регламенти, директиви и протоколи към тях, които регламентират правата и защитата на лицата, търсеци убежище и международна закрила. Взети са предвид отчетни доклади на международни и европейски институции, ангажирани с проблемите на миграцията и бежанците. Собствено изследване чрез интервюта с непридружени непълнолетни деца- мигранти в България и Малта и компетентните органи за тяхната закрила.

### **Потребители**

Дисертационният труд може да бъде добро научно помагало за служители, ангажирани с бежанските проблеми в двете разглеждани страни, за разработване на стратегии в областта на административното обслужване на бежанците, за усъвършенстване на бежанското право, както и за служителите на гранична полиция по охрана на държавните граници и външните граници на Европейския съюз.

## **II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

Дисертационният труд е с обем 227 страници и се състои от: списък на използваните съкращения - 84 броя; увод; изложение в три глави (184 страници); заключение; 5 основни предложения и 4 неотложни препоръки; приноси – 5 броя; 1

публикация в Сборник с материали от кръгла маса с чуждестранно участие на НБУ през 2014г. на английски език и 2 публикации, одобрени в процес на издаване на български и английски език; включени 15 таблици и 28 графики в изложението на трите глави. Използвани са 191 източника, от които 67 литературни, 67 нормативни и правни актове и 57 интернет страници.

Дисертационният труд е структуриран в следната последователност:

Благодарности

Списък на използвани съкращения

Увод

### ***Глава първа***

#### ***Миграция, демография и предизвикателства – исторически и теоретичен преглед***

##### **1.1. Генезис и причини за миграцията**

1.1.1. Причинно-следствени връзки между войните, миграцията и демографията

1.1.2. Миграция и мотивация за миграция

##### **1.2. Обща характеристика на нормативната уредба за бежанците**

1.2.1. Правна същност и цели на международните актове

1.2.2. Международна и европейска политика за бежанците – правен статут

1.2.3. Законодателни противоречия в политиката за убежище на бежанците

##### **1.3. Платформи на международните органи и европейски системи в областта на убежището и бежанците**

1.3.1. Върховен комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН)

1.3.2. Европейска служба за подкрепа в областта на убежището (ЕАСО)

1.3.3. Европейски структури и системи в областта на сигурността, миграцията и бежанците

##### **1.4. Реформиране политиката към неприсъединените деца мигранти**

Изводи от първа глава

### ***Глава втора***

#### ***Предизвикателства пред възможностите и миграционните политики на ЕС, България и Малта***

##### **2.1. Балансираща роля на ЕС между възможности, политики и сигурност**

2.1.1. Първичен и вторичен миграционен натиск и терористични заплахи

2.1.2. Външни и вътрешни граници и граничен контрол, проверка, наблюдение и последиствия

2.1.3. Замразяване на Шенген във фокуса на националните интереси

2.1.4. Европейска солидарност – релокация, разселване и интеграция

##### **2.2. Стратегическо управление по режима на бежанското право в България**

2.2.1. Същност и оценка на приложимост

2.2.2. Държавна агенция за бежанците. Роля на основните краткосрочни цели

2.2.3. Приложимо законодателство в България- аналитичен анализ

##### **2.3. Миграционна политика на Малта**

2.3.1. Взаимодействие, сътрудничество и доброволно връщане

2.3.2. Дейност на държавните органи за бежанците

2.3.3. Преглед на процедурата за предоставяне на закрила

Изводи от втора глава



### **Глава трета**

#### **Резултати от анализа на миграционните проблеми с непридружените малолетни и непълнолетни лица**

##### **3.1. Същност на правната рамка, характеристика и практики при работа с непридружените деца**

3.1.1. Понятия за непридружени малолетни и непълнолетни лица

3.1.2. Специални мерки за закрила на непридружените деца

3.1.3. Законодателни действия за постигане на най-добрия интерес на детето

3.1.4. Отношение на Малта към непридружените непълнолетни лица.

Сравнителен анализ

##### **3.2. Процесуални стандарти при международна закрила на непридружени малолетни и непълнолетни лица**

3.2.1. Методология за интервюиране на непридружени деца

3.2.2. Способи за решаване на неблагоприятни и недостоверни констатации

3.2.3. Предпоставки за експлоатация, преследване и насилие на деца

3.2.4. Правни способности за оценка процедурите за защита на непридружените деца

– бежанци в Малта

##### **3.3. Инструментарий за анализ процедурата за международна закрила и удовлетвореността на непридружените непълнолетни лица**

3.3.1. Същност на методите за оценка и анализ

3.3.2. Подходи за оценка

3.3.3. Определяне на удовлетвореността от пребиваването в България и Малта

Изводи от трета глава

**Заклучение**

**Предложения**

**Приноси**

**Публикации**

**Включени таблици и фигури към съответните глави**

**Използвани източници**

**Приложения:**

*№ 1. Анкетна карта*

*№ 2. Основни държави източници на мигранти към Европа*

*№ 3. Служебни бележки за участие с доклади в конференции*

## **III. СЪДЪРЖАНИЕ И РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО**

### **УВОД**

В увода на дисертацията е обоснована актуалността на изследваната проблематика, свързана с миграционната политика на Европейския съюз, България и Малта във фокуса на съвременните предизвикателства. Представени са обектът, предметът, тезата, целта, задачите, обхватът и ограниченията, основните подходи и методи, информационните източници, използвани при разработването на дисертацията и потребителите на резултатите от изследването.

## ГЛАВА ПЪРВА

### РЕГУЛАТОРНИ ОРГАНИ И АСПЕКТИ НА МИГРАЦИЯТА, ДЕМОГРАФИЯТА И БЕЖАНЦИТЕ

Миграционните политики през различните исторически периоди са мотивирани от съответните политико-икономически и социални обстоятелства. Най-тежките миграционни вълни са предизвиквани вследствие на световните и регионални войни. Спасението на човешкия живот, на семейството и на децата винаги е било в основата на еволюцията на миграционните феномени. Политиката на миграцията е относително нова част от предметното поле на миграционното изследване. По-съществен интерес се появява сравнително късно за преориентиране на обществеността и научната мисъл към проблема за национално и европейско регулиране на миграционните потоци. Най-естественият начин е да се върнем към поуките на историята, източник на неоспорима и достоверна информация, за да намерим най-точния и правилен път за политическо поведение, реакция и действие.

#### 1.1. Миграция и демография – кратък исторически преглед

Историята е записала на своите страници редица случаи на велико преселение на народите през различни исторически периоди. Анализирайки характеристиката на явлениято миграция и нейното влияние върху демографията, следва да се акцентира върху школите и техните световно известни представители в изследваната област. Динамиката и тенденциите в развитието на миграцията в значителна степен се отнасят до глобализацията като процес. Някои учени определят съвременното като: „*времето на миграцията*”<sup>2</sup> или „*времето на прехода*”.<sup>3</sup> Сред съвременните учени, които се занимават с изследването на миграционната проблематика са Милър, Касълс, Портес, Мейси, Борхас, Пиоре и др., които засягат темата за миграцията в различни теоретични аспекти, „*за да разберем по-добре сегашната икономическа и социална динамика на миграцията, нейното влияние и още повече – нейното потенциално бъдещо влияние върху обществото, икономиката и държавата*”.<sup>4</sup> Мигрантите идват от страни, където основните човешки права не се зачитат, оправдавайки се с обичаи, нрави, порядки и религия. Във връзка с това Робърт Елиас пише:

*„Ние предчувстваме, че ще станем жертви дори в по-голяма степен, отколкото това реално ни се случва, макар че фактичката виктимизация се случва и в действителност. Страхуваме се главно да не бъдем ограбени, похитени, нападнати или дори убити. При все това, докато тези престъпления пленяват нашето въображение, те включват само една част от виктимизацията, която ни*

<sup>2</sup> Фразата е препратка към Castles, Stephen, Miller, Mark. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. Third edition. The Guilford Press. New York, London, 2003.

<sup>3</sup> Виж Wallerstein, Immanuel, Globalization or the Age of Transition? A Long-Term View of the Trajectory of The World System. Binghamton University. June, 2000.

<sup>4</sup> Migration in Europe: Social, Economic and Policy Dynamics. NORFACE Transnational Programme. P. 2 <http://www.norface.org/files/NORFACE-spec.pdf> (accessed January, 7. 2014).

*измъчва. Ние сме изправени не само пред опасността от други престъпления, но още пред безброй други деяния, които често не определяме или не схващаме като криминални, въпреки неоспоримата им вреда.”<sup>5</sup>*

Причинно-следствени връзки между войните, миграцията, демографията се коренят в причините и мотивацията на отделния субект, което естествено дава своето отражение върху процесите за развитие на съвременността. Заслужава да обсъдим твърдението на Джон Кейнс за връзката между населението, войните и международните пазари и да си зададем днес въпроса, кои аргументи създават военните конфликти и предизвикват неудържимата бежанска вълна към Европа от 2011г. насам? Как реалната действителност на времето би отговорила на теорията на американския социолог Мериле за „вечност и полезност на войните“ и лансираната позиция, че войните имат „очистителен ефект“ и спомагат за оздравяването на нацията, като я спасяват от излишните хора. Може ли човешкият живот да бъде излишен, след като почти целият свят се противопоставя на смъртното наказание. Основната причина за насилствената смърт си остават войните. В крайна сметка всяка война е античовешка социална катастрофа. Сред кориците на световната история са записани над 6 млн. убити и 1.3 млн. починали впоследствие от първата и втора световни войни, а за периода след тях липсват статистически данни.

Европейските Велики сили, според техните сфери на влияние, определят границите между тези държави, без да вземат предвид реалностите на региона. В действителност това е причината за възраждането на редица затихнали кървави конфликти, като вълненията „Арабска пролет“ и враждата между ислямските клонове на шиити и сунити. Не бива да се пренебрегва и фактът, че границите на държавите в югоизточна Европа също са маркирани с активното участие на същите тези европейски Велики сили. Напливът на големи вълни арабски мигранти през последните 2013- 2015 година отпушват предишни тлеещи конфликти без ясна стратегическа перспектива за своя край, за броя на удавилите се и на тези, които ще изгубят живота си по пътя на своята мотивация за миграция.

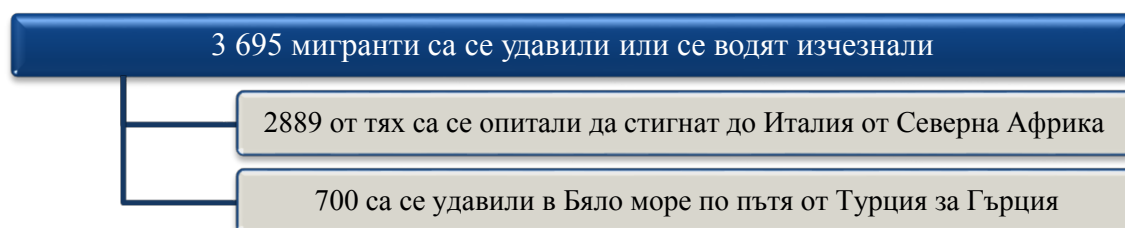
Понятието „миграция“ има латински произход от *migratio* — преселение, т.е. преместване на хора от един район, една страна в друга, дори континент, на големи групи хора и често на големи разстояния. В дисертацията е направена ретроспекция на понятията „мигрант“, „емигрант“, „имигрант“, „бежанец“ и „икономически мигрант“, за да се идентифицират тези, които отговарят на изискванията за международна закрила и убежище. Миграцията има историческа роля за развитието на човечеството като сложен и многообразен процес за стопанско усвояване и заселване на континентите, много силно въздействие върху териториалното разпределение на населението, неговата структура и естественото му възпроизводство на различни нива. От друга страна миграцията има негативно отражение върху приемащата страна. Тя влияе върху социалните и политическите системи и все по-силно поражда научен интерес. Като такъв пример са разгледани последствията от сексуалните атаки срещу

<sup>5</sup> Elias, Robert, *The Politics of Victimization: Victims, Victimology, and Human Rights*. Oxford University Press, USA ( December 18,1986), net Librari e-book, p. 3.

жени между коледните и новогодишни празници на 2015г. в Кьолн, Германия, където около 1000 мъже, предимно араби, извършват изстъпления, документираны с над 800 оплаквания от пострадали жени, за които престъпления канцлерът Меркел поиска тяхното ускорено депортиране. Кметницата на Кьолн и полицията определят ситуацията като: „напълно ново измерение на престъпността“, срещу която трябва да се вземат по-сурови наказателни мерки, които да разрешават експулсиране на получилите дори условни присъди от германските съдилища. Повечето престъпления са били извършени от лица от сирийски, албански и косовски произход.<sup>6</sup>

Исторически погледнато, причините, обуславящи миграционното поведение, са били различни, което определя и различните същностни характеристики на феномена „миграционно поведение“. Така например миграционните процеси при „Великото преселение на народите“ са различни от тези по време и след двете световни войни и процесите, които се наблюдават днес в Европа, и които ще бъдат след изследователския период 2015 година.

Въпреки големия риск и дадените многобройни жертви миграционният натиск към Европа и мотивацията за миграция не стихват, а в числово изражение само за една година са крайно тревожни:



Фиг.№ 1.1.Изчезнали и удавили се мигранти по доклад на ООН от 2015г.

## 1.2.Обща характеристика на нормативната уредба за бежанците

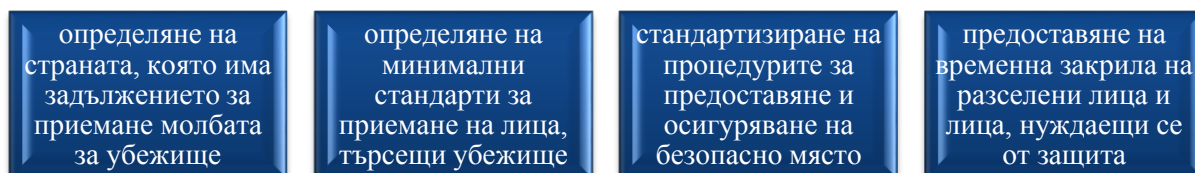
Традиционно бежанците се разглеждат като рисков нерелевантен субект, който временно е застрашен от войни и конфликти или политически репресии. Това схващане на Конвенцията от 1951г. през последните години се промени радикално и все повече се утвърждава като основен акцент на международната политика, която се нуждае от самостоятелно изследване във фокуса на съвременните предизвикателства. Бежанците са предмет на три типа дискурс – хуманитарен, секуритарен и интелектуален. Радикална промяна може да се постигне чрез ефективно прилагане на секуритарния подход, който категорично застава зад интересите на държавата и нейните граждани, ако бежанците не бъдат споделени справедливо спрямо броя на възможностите на всяка държава- членка на Евросъюза. Въпреки че всяка държава е убедена, че не е в състояние сама да се справи с проблемите на миграцията, липсата на обща политика и ефективна стратегия постепенно ограничава действието на Шенгенския кодекс и за

<sup>6</sup> <http://www.focus-news.net/news/2016/02/17/2196146/tass-broyat-na-prestapleniyata-izvarsheni-ot-migranti-v-germaniya-se-e-udvoil-prez-2015-godina.html>.

шенгенското пространство не се говори, мигрантите нарастват, границите на Европа са човешки минни полета, които всеки момент могат да експлодират.

Според данни на пограничната агенция на ЕС „Фронтекс” през 2015 година е имало 1.83 милиона нелегални преминавания през външните граници на Евросъюза. Това е над седем пъти повече от регистрираните през 2014г. - 238 500 нелегални преминавания. Реалният брой на мигрантите е по-малък, защото някои от тях са прекосявали външните граници на съюза повече от един път. Наред с това според Бундестага броят на мигрантите до 2018 година се очаква да достигне 5 милиона души, която прогноза може да асимилира Европа в мюсюлманска общност, силно религиозно обвързана, ниско образована и трудово неквалифицирана, което може да заличи една интелигенция с икономически просперитет. Историята помни заличени цивилизации и Европа не може да си позволи да допусне такава катастрофа.

Националните законодателства на държавите- членки на ЕС трудно предприемат правни действия в тази посока, прилагайки рестриктивен подход,<sup>7</sup> който изключва жертвите на преследване на недържавни сили от статута на бежанец, защитавайки тезата, **че концепцията за бежанец в Конвенцията от 1951г. е единствената универсална дефиниция, призната на международно и национално ниво.** Различната трактовка на термина *”бежанец”* е довела до различни доктринални подходи по отношение на най-подходящото определение за бежанец, съответстващо на съвременната мотивация на принудителната миграция. В глава IV на Амстердамския договор, който влиза в сила през 1999г. се установяват нови задължения за държавите-членки на ЕС по отношение на предоставянето на убежище с въвеждане на единен режим и общи критерии и механизми за:



**Фиг.№ 1.2.Въвеждане на единен режим за предоставяне на убежище**

Статутът за предоставяне на убежище съществува от възстановяването на българската държава след Освобождението. В Търновската конституция от 1879г. е записано в член 61, ал. 2, че *„Всекой робъ от каквѣто полъ, вяра и народностъ да бѣде, свободенъ става, щом стѣпи на българска територия”*. Принципите на убежището в настоящето българско законодателство са уредени в чл. 27, ал. 2 от основния закон на Република България – Конституцията, и гласи че: *„Република България дава убежище на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международни признати права и свободи.”* Правомощията на президента да предоставя убежище са разгледани обстойно, както като

<sup>7</sup> Рестриктивният подход показва неравностойно отношение към определен тип инсталации, различен ограничителен режим. Дори МВФ промени своя традиционен рестриктивен подход, като разработи нови кредитни улеснения, насочени към стабилизиране на вътрешното търсене и противодействие на кризата.

законодателство, така и като процедура и организация на дейност, осъществявана от Комисията за предоставяне на убежище към Президента на Р България. От наличната статистическа информация за периода от 2012 до 2015г. комисията е разгледала 120 молби за убежище, но само на един мигрант е предоставен статут на убежище през 2013г. и е отнет впоследствие.

В Малта президентът на държавата не е ангажиран с такива правомощия, както по Конституция, така и по закон- въпрос, който си заслужава да бъде изследван, как е устроен в другите държави на ЕС от гледна точка на ефективност и добри практики.

Държавна агенция за бежанците (ДАБ) предоставя международна закрила на чужденци- мигранти чрез два вида статут:

- Статут на бежанец може да бъде предоставен на чужденец, който има основание (може да докаже), че се страхува от преследване заради своята раса, религия, националност, социална принадлежност и политически убеждения;

- Хуманитарен статут се предоставя от председателя на Агенцията само на чужденци, които са напуснали своята страна поради заплахата за своя живот, сигурност или свобода, възникнала в резултат на въоръжен конфликт, заплахата за смърт или прекомерно или унижително наказание.

Във всички случаи следва да се отчита разликата между бежански статут и хуманитарен статут. От съдържанието на двете правни норми е видно наличието на сходство, но и разделителна линия, като същностни характеристики. Недопустимо е в правния мир да съществува норма, от която желае да се ползва чужденецът, без да има задължение да докаже, че отговаря на изискванията, какъвто е хуманитарния статут.

Международна закрила	2011г.	2012г.	2013г.	2014г.	2015г.	Общо
Хуманитарен статут	182	159	2279	1838	889	5347
Бежански статут	10	18	183	5162	4708	10081
<b>Общо</b>	<b>192</b>	<b>177</b>	<b>2462</b>	<b>7000</b>	<b>5597</b>	<b>15428</b>

**Таблица № 1.1. Предоставена международна закрила от ДАБ по години.**

В тези случаи следва да се отчете и фактът, че с предоставянето на хуманитарен и бежански статут България се задължава да приеме тези 15 428 мигранти с международна закрила обратно, ако се озоват на територията на друга страна- членка на Европейския съюз.

В Малта нещата са уредени по- различно. Единственият орган, който дава закрила (международна закрила) е Министърът на Вътрешните работи и национална сигурност по препоръка на Службата на Комисаря за бежанците ( The office of the Refugee Commissioner). Комисарят е единственото лице, натоварено с отговорността да преценява, кои лица попадат под закрилата на закона за бежанците (The Refugee Act), а службата, която ръководи, е специализираният орган, преценяващ всеки отделен случай и всяка подадена молба. Службата на комисаря е оправомощена да предоставя: международна закрила, която в зависимост от молбата на заявителя и степента на която той отговаря на условията, се дели на: бежански статут; субсидиарна закрила и в някои точно определени случаи и хуманитарна закрила. Процедура по даване на закрила е отбелязана в подзаконовото законодателство 420,07 на Закона за бежанците, уреждащ

изричните условия и предпоставки за даване и отнемане на международна закрила във всичките ѝ форми.

Предоставен статут	2011г.	2012г.	2013г.	2014г.	2015г.	Общо
Субсидирана закрила	695	1236	1686	951	1186	5754
Временна хуманитарна защита	129	15	242	275	92	753
Бежански статут	72	34	59	219	324	708
Общо	896	1285	1987	1445	1602	7215

**Таблица № 1.2. Предоставена международна защита на мигранти от 2011- 2015г. от Службата на Комисаря в Малта**

От двете таблици е видно, че България е предоставила два пъти повече статут на закрила на мигранти от Малта, което се дължи на методите за прилагане на националните законодателства чрез приложението на механизма за доказване основателността за предоставяне на статут. В България тази дейност се осъществява от ДАБ, а в Малта е задължение за доказване на кандидата мигрант, подал молбата.

### **1.3. Платформи на международните органи и европейски системи в областта на убежището и бежанците**

Основният международен орган за бежанците към Организацията на обединените нации е Върховния комисариат за бежанците. По негова информация през 2015 година 29 959 мигранти са влезли в България, а в целия ЕС над 1 милион души, като над 970 000 са преплавали Средиземно море и 816 752 са дошли по море от Гърция. Според Международната организация за миграцията през 2014г. нелегално по море в Европа са пристигнали около 219 000 души. Това е най- тежката миграционна криза за Европа от Втората световна война насам с над 3 700 удавили се и около 1 милион души, влезли в Германия. Приоритет на ВКБООН е сътрудничеството с правителствата и партньорите от гражданското общество при мониторинга на външните сухопътни граници на ЕС за осигуряване на достъп до територията и процедурата за даване на убежище и осигуряване помощ на правителствата за израждане на устойчив механизъм за вътрешен контрол. Либералната политика на ВКБООН предизвиква нетърпимост спрямо непрекъснатия приток на бежанци в някои страни, сред които България и Малта. Единственият изход се съдържа в ограничаване незаконното влизане в страните чрез по-строг граничен контрол, задържане и наказание за незаконно влизане, срещу което ВКБООН се противопоставя и счита като нарушение на задължението за международна закрила.

В предвидения срок по силата на Регламент (ЕС) 439/2010 на ЕП и на Съвета се създава като независим експертен център в областта на убежището и ключова агенция Европейската служба за подкрепа в областта на убежището (EASO) със седалище Малта. Тя се явява като регулаторна агенция и независим европейски орган, ангажиран да работи в тясно сътрудничество с националните компетентни органи, ЕК и Върховния комисариат на ООН за бежанците. За ефективната работа с бежанците са изградени европейски структури и системи, които имат задължението да обезпечават организацията в областта на сигурността, миграцията. По съществени са:

- Агенция за управление на оперативното сътрудничество по външните граници на страните- членки FRONTEX (Фронтекс);
- Европейска система за наблюдение на границите EUROSUR (Евросур)
- Статистическа служба на Европейския съюз EUROSTAT (Евростат)
- Обща европейска система за убежище (ОЕСУ)
- Европейски фонд за връщане (ЕФВ)
- Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ (ФУМИ)

#### **1.4.Реформиране политиката към непридружените деца мигранти**

Приблизително около 50 % от мигрантите, ежедневно преминаващи незаконно през държавната граница на България и външна граница на ЕС, са жени и деца, лишени от защита, а понякога и от семейства, което ги прави често особено уязвими. Те преживяват трудностите на дългото пътуване към спасението извън родината, а често стават жертва и на сексуален тормоз - даже след като вече са достигнали "безопасната" страна на убежище. Около половината от бежанците в световен мащаб са деца, а за ЕС този процент е значително по-висок. Травматичните преживявания, бедността и липсата на образование, от които повечето от тях са страдали в родината си, заедно с трудностите и опасността на пътуването, ги правят още по-уязвими.<sup>8</sup> От 2005г. представителството на ВКБООН в Централна Европа всяка година провежда оценки по Методологията AGD, която позволява да се констатира редица въпроси, които не биха били лесно установени без приложението на тази методология.

## **ГЛАВА ВТОРА**

### **ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И МИГРАЦИОННАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ, БЪЛГАРИЯ И МАЛТА**

Европейският съюз е изправен пред значителни външни предизвикателства, изискващи съгласие за политически, икономически и социални решения, включително:

- Запазване единството на Съюза, насърчаване на световната търговия и запазване позицията на Европа като водещ търговски блок;
- Управление на миграционния натиск и запазване принципите на Шенгенското споразумение (ШС);
- Защита принципите за национална сигурност на държавите- членки и постигане единомислие в мерките срещу нелегалните икономически мигранти.

Евросъюзът се превърна в притегателна сила и надежден пристан да се оцелее и живее достойно за милионна миграционна вълна, която е трудно предвидима с какви темпове ще се увеличава и след 2015 година, особено ако споразумението между ЕС и Турция не работи.

#### **2.1.Балансираща роля на Европейския съюз между възможности,**

---

<sup>8</sup> <http://www.unhcr-centraleurope.org/bg/na-kogo-pomagame-nie/decza.html>



### **политики и сигурност**

Правото на убежище е свещено и неприкосновено, но не може да се поеме само от няколко страни на външните граници на ЕС, както и Европа да приюти населението на няколко континента. Проблемът с бежанците остава актуален и все още без единна политика за приложение, а мигрантите с всяка година разширяват обхвата на своите атаки за нахлуване в ЕС, не само през Малта, Италия и Гърция директно, но и през България чрез Турция и Унгария чрез Македония и Сърбия особено през 2015 година.

Европейските лидери постигнаха споразумение да утроят на 9 милиона евро месечно финансирането за операциите по патрулиране на морските граници на ЕС. Повече кораби, летателни машини и оборудване за спасяване на изпаднали в беда хора в Средиземно море. От друга страна председателят на Европейския съвет Доналд Туск обяви, че: *"ЕС ще проучи начини да издирва и унищожава плавателни съдове, които може да бъдат използвани от трафиканти на хора."* Патрулирането на корабите по морските граници на ЕС не ограничи преминаването на мигранти по море. Чакайки ЕС да се справи с контрабандистите по море, миграционният поток промени посоката на пътя за навлизане в ЕС. Път, който не е по-малко рискован, с трудности и пречки по време на своя дълъг преход, изнудвани отново от каналджии и посрещани като нежелани от държавите на Европа.

Първите симптоми за предстояща миграционна вълна към ЕС се зараждат още през 2011 година. Тези първични сигнали остават неуловени от службите за сигурност както на национално ниво, така и на ниво ЕС. С увеличаване на мигрантите, влизащи в държави на ЕС през 2012 и особено през 2013 година, все по-видимо започват да се очертават границите на две течения съществено противоречащи си:

**А. На държавите, пряко засегнати от миграционната вълна,** които имат задължение да допускат и приемат мигранти, да установяват тяхната самоличност, да ги регистрират в европейската система Евродак, да ги настанят и полагат грижи, да ги интегрират и социализират, което формира групата на държавите подложени на – **първичен миграционен натиск.**

**Б. На държавите, които впоследствие са под натиска на миграционната вълна** за намиране на по-добър живот, трудова реализация и социални придобивки, така наречената група на държавите-членки, подложени на - **вторичен миграционен натиск.**

Ръководителите на държавите-членки все по-трудно се обединяват около решения, които да са приемливи и за двете категории разделения – на първичен и вторичен миграционен натиск. Европа е изложена не на бежански натиск, а на преселение на народите от няколко континента към ЕС и по-точно към няколко силни икономически и социални държави. Това създава заплаха за сигурността на стария континент, за неговата икономика и идентичност, което изостря взаимоотношенията и реакциите на първите ръководители на страните.

На 20 юли 2015г. в сила влиза новата европейска директива за даване на убежище. Основната ѝ цел е да опрости различните процедури на 28-те страни-членки

на ЕС, въвеждайки по възможност еднакви критерии. Приемането на международни организационни и управленски нормативни актове дава ефект и те са резултативни, когато действат като превенция, когато разузнаването е подало информация за опасността от неконтролируема миграционна вълна преди да е настъпил същественият проблем, не дни и месеци, а години по-рано. Липсата на достатъчно оперативна информация, както на национално и на ниво ЕС, чрез своите многобройни структури, така и на международно ниво, поставят Европа пред опасността от терористични заплахи. Все по-често в публичното и медийно пространство се говори, че от 3000 до 5000 джихадисти може да се върнат в Европа, след пребиваване в тренировъчни лагери. Европа е изправена не само пред миграционния натиск, но и пред най-голямата терористична заплаха за последните десет години, която да предизвика възможно най-много жертви сред мирното население.

Държавната граница е специална част, която показва докъде една държава има право да провежда своята вътрешна политика и да охранява за запазване на своя суверенитет и територия. Европейският Регламент № 562 представлява основният нормативен акт, регламентиращ преминаването на лица през границите на ЕС, така наречения Кодекс на шенгенските граници и по-известен като Шенгенски кодекс (ШК). Този регламент определя правилата за гранични проверки на хора, които желаят да влязат през външните и вътрешни граници на Европейския съюз. Външните граници се преминават през гранично-пропускателните пунктове, на които се извършват гранични проверки, за да се установи и гарантира, че лицата, включително и превозните средства и предметите в тяхно владение, могат да получат разрешение за влизане или за излизане от територията на държавите-членки на ЕС. За настоящето изследване интерес представлява член 4, т.1 от Регламента, който гласи:

***„Външните граници могат да се преминават единствено на гранично-пропускателните пунктове, и то в рамките на определеното работно време”.***

Вторият съществен момент, свързан с изследването, е правната норма, която въвежда санкции в съответствие с вътрешното законодателство за незаконно преминаване на външните граници извън ГКПП и извън определеното работно време. Санкциите трябва да са ефективни и съразмерни и да играят превантивна роля, като разубеждаващи нарушаването им. Изключение се допуска – без виза и достатъчно средства, ако мигрантът подаде молба за закрила. Турция е сигурна страна за тях, освен това Сирия има посолство в Анкара и генерално консулство в Истанбул и Газиантел, откъдето могат да се снабдят, ако не с паспорт, то с пасаван, от които да се установи тяхната самоличност и произход. В България също има Сирийско посолство, чрез което може да се установи произходът на всеки нелегален мигрант, който е декларирал пред органите на ДАБ своя сирийски произход, без да предостави документ за самоличност. Тази мярка има превантивен характер и ще въздейства върху останалите мигранти, които имат желание да заблудят интервюистите със заучени подробности от Сирия, за да я обявят за родина и да получат закрила. След пет години миграционни проблеми по българските граници, премиерът на Р България напомни: *„Да не забравяме, че все пак*

преминаването на държавната граница е престъпление...и че България е получила признание от Босфора до Брюксел затова, че сме най- добре пазената граница”.<sup>9</sup>

Турция демонстрира, че владее положението и въпреки обещанията, че ще задържа мигрантите на своя територия, на практика всеки ден позволява на около 2000 души да се насочват към Гърция, а и стотици към България. Ако ЕС се огъне пред заплахите, „изнудването” и „пазарлъка” на Турция, в края на 2015 година ще е трудно да се предвидят и прогнозираат последствията за България, Малта, Италия, към които ще се върне отново миграционната вълна още с настъпването на пролетта поради липсата на следните нерешени въпроси:

**ПЪРВАТА** – липсата на забрана за отказ да се приемат чужденци, които желаят да подадат молба за закрила, ако не разполагат поне с една част от доказателствата, от които да е видно, че отговарят на изискванията, които да депозират на ГКПП.



**ВТОРАТА** – възможността да се допуска тяхното влизане извън определените за тази цел места, без документи за самоличност и без да се третира като нарушители на държавната граница.



**ТРЕТАТА**– липсата на изискване кандидатите за убежище и закрила да имат задължението в най-кратък срок да докажат с неоспорими факти, че отговарят на изискванията, а не приемащата страна да събира и установява тези обстоятелства.



**ЧЕТВЪРТАТА** – при установяване, че чужденецът- мигрант премълчава или предоставя неверни данни и обстоятелства или въвежда в заблуждение компетентните органи, да се експулсира в най- кратък срок със забрана за влизане в целия Европейски съюз.



**ПЕТАТА**– нелегалните мигранти, влезли извън установените места и без документи за самоличност, да нямат право в последствие да се възползват от възможността за събиране на семейства.

Фиг.№2.1.Ефективни мерки за ограничаване и противодействие на нелегалните икономически мигранти

Липсата на тези пет основни стълба превръща приемащите страни в заложенници на мигрантите, принудени да ги настаняват, охраняват и изхранват за сметка на своите национални бюджети и този на ЕС, което предизвиква недоволство сред местното население и създава благоприятни условия за развитие на каналджийството като най-доходоносния нелегален бизнес. Невъзможността за ограничаване на миграционния натиск изостря взаимоотношенията между държавите- членки на ЕС и предизвиква крайни изказвания и защитни позиции на техните ръководители, които блокират вземането на бързи и ефективни решения за ограничаване и връщане на нелегалните мигранти. В дисертационния труд са разгледани позициите на висши ръководители на държавите Германия, Кипър, Гърция, Чешката република, Полша, Словакия, Латвия, Унгария, Франция, Австрия, Швеция, Естония, Испания, Дания, Словения, Малта,

<sup>9</sup> <https://news.bg/politics/preminavaneto-na-darzhavna-granitsa-e-prestaplenie-obyavi-borisov.html>

България, Македония, Сърбия, Хърватия, Белгия, Финландия и Турция. Цитирани са техни изказвания, предложения, възражения, становища относно приложение на съответните конвенции и директиви, които застрашават тяхната национална сигурност. Различните виждания и политики на европейските държави по отношение миграцията, поставят два съществени въпроса, породени след атентатите в Париж и Брюксел. И в двата случая не са замесени сегашните мигранти. Това са най-вече хора, потомци на мигранти, второ, трето поколение, родени и живели в Европа. Западна Европа внася работническата си класа, както прави това и САЩ, но с тази разлика, че предварително ги проучва, подбира и превръща в американци. Мигрантите, които идват в Европа, не се превръщат в европейци. В Швейцария 30% от населението са чужденци, внесени главно от Африка, 15% са в скандинавските страни, в Германия и Франция около 12 %, докато в България и Полша под 1 процент.

България и Малта са едни от страните, които са включени и се ползват от Регионалната политика на ЕС, като програма, която има за цел да подобри икономическия статут на определени региони в съюза, за което е предвидена една трета от целия бюджет на съюза или около 347 млрд. евро, и двама от Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР), Европейски социален фонд (ЕСФ) и Кохезионен фонд (КФ), в съответствие с целите на стратегия „Европа 2020“. От началото на август 2015г. ЕК одобри 2.4 млрд. евро, които ще бъдат разпределени до 2020 година за финансиране на дейности като изграждане на защитни съоръжения, подобряване на капацитета на контролните органи и интеграция на бежанците в страните, засегнати от кризата.

Преди 25 години държавите от ЕС приеха така наречените Дъблински правила за прием на кандидати за убежище. Правилата трябваше да внесат яснота, кой е длъжен да поеме грижата за пристигащите отвън хора. Първата Дъблинска директива така и още не беше влязла в сила, когато започнаха дискусиите дали разпределението на тежестите между отделните държави наистина е справедливо. Междувременно в сила е вече третото Дъблинско споразумение. Според него отговорност за регистрирането на пристигащите бежанци и проверката на подадените от тях молби за убежище носят онези държави, в които бежанците за първи път са стъпили на територията на ЕС. Само че правната рамка от Дъблин на практика вече не функционира, както публично призна в едно интервю германският канцлер Меркел - *„Някои европейски държави не са в състояние да осигурят хуманни условия за прием на кандидатите за убежище, с оглед на техния увеличаващ се брой, други пък – отказват да го изпълняват“*.

Крайният официален резултат на квотното разпределение на мигрантите от ЕС стана известен на 14 септември 2015г. на извънредната среща на Министрите на вътрешните работи и на правосъдието на 160 000 мигранти, при което за България релокацията определи 800 мигранти и 50 за презаселване. Интеграционната политика на ЕС приема като динамичен процес на взаимно приспособяване, усилие и желание между две явления, в случая имигранти и населението на съответната страна, чиито интереси често се сблъскват, независимо, че са насочени в противоположни посоки. Необходим е интегриран подход на ЕС за решаване на въпроса с бежанците. За момента такъв общ подход липсва. Гърция, Италия и Малта вече са предприели действия, за да обединят усилията си в тази насока, което трябва да предприеме и България, иницирайки срещи с посланиците на тези страни у нас за обединяване

усилията да се популяризират рисковете от незаконна миграция, недопускане влизането и възможността да бъдат подложени на социално изключване, включително ползващите се от международна закрила.

## **2.2. Стратегическо управление по режима на бежанското право в България**

Текущите усилия за намаляване на нелегалната миграция, включително борбата срещу незаконното превозване и трафика на хора, по-стриктният граничен контрол и стратегическите системи за управление на миграцията, през 2015г., не сработват. Не дава резултати и планираното от ВКБООН пилотно въвеждане на Инструмента за оценка на интеграцията, разработен в сътрудничество с Групата за политика в областта на миграцията, който трябваше да се използва като мерило за оценка на съответствието на държавните политики със стандартите на ЕС за интеграция на бежанците и търсещите убежище. Проведените редица срещи на различни нива от президента и правителството на България през последните години не постигнаха очаквания резултат да се подпише споразумение за реадмисия, която е един от съществените и болезнени въпроси за България при охраната и контрола на държавната граница със съседната турска държава. Началото на диалога между ЕС и Турция е поставен с посещението на германския канцлер Ангела Меркел в Истанбул в средата на октомври 2015 година. Месец по-късно турският вицепремиер Нуман Куртулмуш предвижда, че бежанската криза съдържа потенциала да се превърне в по-голяма заплаха от евентуална Трета световна война. *„Турция отвори вратите си и приютява няколко милиона бежанци...но нашата страна няма да се превърне в открит затвор, където до безкрай да бъдат задържани бежанците.”*<sup>10</sup> Засега Турция често говори за отпадане на визите и ускоряване процедурата по нейното присъединяване към ЕС и разбира се, за финансова помощ за издръжка на бежанците, което предположение се оправда през март 2016г. на срещата в Брюксел, когато турският премиер Ахмет Давитоглу значително разшири „пазарлъка”, защото: *„Не е справедливо и подходящо, Турция да се справя сама и очаква от ЕС сигнал и послание как толкова много бежанци ще се преразпределят в Европа, за да се облекчи Турция.”*<sup>11</sup> Искането на турския премиер е за:

- премахване на визите за турски граждани, желаещи да влязат в Европейския съюз ;
- мерки, които да позволят напредък в процеса на присъединяване на Турция към ЕС;

- организиране на трансфер и определяне на квоти за разпределение на сирийските бежанци в Европа;

- цялостна сделка за облекчаване на проблемите, причинени от кризата в Сирия;
- справедливо разпределение на финансовата тежест за издръжка на бежанците.

Срещу тези искания Турция ще приеме да изпълни също пет мерки:

- да приеме обратно икономическите бежанци;
- да предприеме мерки срещу трафика на хора и неговите организатори;
- да създаде центрове в Турция, които да преразгледат статута на хората, търсещи убежище;

<sup>10</sup><https://news.bg/int-politics/numan-kurtulmush-bezhanskata-kriza-mozhe-da-e-po-opasna-ot-nova-svetovna-voyna.html>

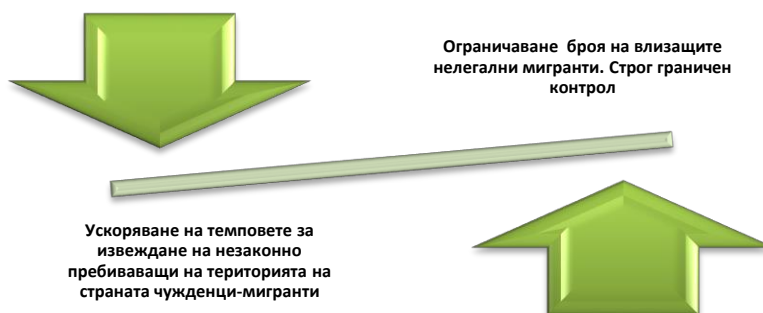
<sup>11</sup> [http://lokumki.com/lokum/28356-davutoglu\\_razkri\\_kakvo\\_iska\\_turtsiya\\_ot\\_es\\_v\\_pazarly\\_.html](http://lokumki.com/lokum/28356-davutoglu_razkri_kakvo_iska_turtsiya_ot_es_v_pazarly_.html)

- да сключи споразумение за реадмисия с трети страни;
- да предотврати кризата при евентуално разпадане на Шенгенската зона на ЕС и активиране на усилията за разбирателство и консенсус по отношение на бежанците.

Не може да не се отрази, въпреки че постигнатото е извън срока на изследвания период, че на 5 май 2016 година България и Турция подписаха протокол за прилагане на споразумението за обратно приемане на незаконно преминали мигранти от Турция. Това се дължи на сключеното споразумение за реадмисия между ЕС и Турция, като част от условията за справяне с миграционната криза в началото на юни 2016 година. Остава под въпрос и съмнения ще просъществува ли на практика това споразумение?

Фактичката обстановка извежда на преден план няколко основни и неотложни мерки за прекрояване на законодателството и организацията в насоките за финансово подпомагане чрез осигуряване на възможност за осъществяване и заплащане на обществено полезен труд от страна на мигрантите в процедура, което Законът за убежището и бежанците не урежда за разлика от малтийския закон. Стратегическият план от мерки на българското правителство маркира отделни проблеми, без да фиксира конкретни действия за тяхното решение със срокове и поименно определени отговорници, като например:

*1. Намаляване броя на нелегалните имигранти на територията на страната, чрез:*



**Фиг. № 2.2. Механизъм за намаляване мигрантите на територията на страната**

*2. Гарантиране сигурността на българските граждани чрез ограничаване и управление на рисковете, произтичащи от лицата, търсеци и получили закрила.*

За постигане на планираните гаранции за сигурност първоначално е необходимо да бъдат очертани областите, които могат да създадат предпоставките на заплахите, които авторът определя в следните четири насоки:



**Фиг. № 2.3. Произтичащи рискове от лица, търсещи и получили закрила**

Като най-съществен риск определям тероризма и радикалния екстремизъм, които могат да нанесат най-сериозни поражения на сигурността. През последната година почти няма месец, през който да няма човешки жертви от терористични актове някъде по света. Засега Малта не се е сблъскала с тези проблеми, но бдителността на специалистите в тази насока трябва да е заострена и те да са нащрек.

*3. Ред, сигурност и хуманни условия за живот в местата за настаняване на лицата, потърсили и получили закрила.*

*4. Намаляване броя на лицата, потърсили закрила на територията на страната.*

*5. Бърза и ефективна интеграция на лицата, получили статут на бежанец или хуманитарен статут и принос към социалните системи, които ползват.*

България търпи пълен провал по отношение интеграцията на мигрантите. Преминаването на този ангажимент от ДАБ към общините го обрича още повече на неуспех. Следва да се има предвид, че самите мигранти не желаят да изучават български език и да търсят работа в страната, което не бива да ни учудва, тъй като храната и подслонът го получават безплатно от държавата и тяхното единствено желание е да напуснат страната в първия подходящ за тях момент.

Въпреки промените в директивите и регламентите, целящи хармонизация на европейското бежанско право, продължават да съществуват явни различия в законодателството и практиката в отделните страни по отношение подхода към закрилата, броя на разгледаните случаи и признат бежански статут, както и условията за предоставяне на здравните грижи на мъже, жени, деца и достъп до основна материална подкрепа.

Българското законодателство през 2015 година също претърпя основно изменение и допълнение със Закона за убежището и бежанците,<sup>12</sup> който определя условията и реда за предоставяне на закрила на чужденци на територията на Република България, както и техните права и задължения. Закрилата включва „убежище, международна закрила и временна закрила“. Съгласно чл. 4, ал. 5 от Закона за убежището и бежанците и чл. 31, т. 1 от Конвенцията за статута на бежанците по един безспорен и категоричен начин се казва, че чужденец може да пресече незаконно границата, за да поиска убежище и международна закрила - статут на бежанец или хуманитарен статут **само ако пристига направо от територия, където са били застрашени животът и свободата му**. Цяла Европа изостава в прилагането на този принцип. Цяла Европа се буди много късно и трудно поради механизми, които не умеем да управляваме, но задължително трябва да се застане зад посланието: „*Не можем да вземем всички*“, за което е нужен общ европейски подход, което може да звучи утопично, но няма друга алтернатива. Незаконно пресичащите турската граница мигранти извършват престъпление и върховенството на закона изисква наказание да се прилага спрямо всеки чужденец. Щом това е така, чужденците, които пристигат от Турция и Гърция, пресичайки незаконно нашите граници, извършват престъпление, за

<sup>12</sup> изм. и доп. ДВ. бр.80 от 16 Октомври 2015г., изм. и доп. ДВ. бр.101 от 22 Декември 2015г.

което задължително следва да се образува наказателно производство, а това от своя страна най- ефективно би ограничило миграционния натиск и връщането на нелегалните икономически мигранти.

Законодателят въвежда основание за отказ на международна закрила - бежански и хуманитарен статут, **когато има сериозни основания** изброително отразени в закона. На всеки от двата етапа за оценка на молбата за закрила – ускорено и общо производство, служителите на ДАБ са длъжни да направят преценка и да вземат решение, което се връчва срещу подпис на език, който кандидатът разбира. Отрицателното решение може да се обжалва пред съда с искане ДАБ да се произнесе с ново решение. Използване на цялата възможна процедура за обжалване може да осигури на лицето оставане в България 5-10 години на издръжка на държавата, без да е необходимо да се интегрира или да полага труд. От член 12 до чл. 17 включително от закона са въведени различни възможни хипотези, при които да се откаже закрила, да се спира процедурата, да се прекратява и да се отнема закрила. Това прави административната и съдебната система прекалено тромава, с висок човешки разход и финансови средства, а чужденецът продължава да пребивава в страната по време на тези процедури и съдебните инстанции на обжалване. Тези шест правни норми съдържат 50 хипотези (т.е.50 възможности за обжалване) и въпреки тяхната подробна детайлизация, не може да се изчерпят житейските възможности, което допълнително утежнява процеса. Вместо това в закона би могло да се запише, **че мигрантът е длъжен да докаже по безспорен начин, че отговаря на изискванията и условията да получи хуманитарен статут**, както беше записано в закона при искане на бежански статут. С измененията на ЗУБ в сила от 16 октомври 2015г. двата статута (бежански и хуманитарен) са записани като състави на „**международна закрила**”.

Международната закрила предоставя право на чужденеца да пътува в ЕС и всяка държава- членка, която е предоставила тази закрила, носи отговорност за своята преценка, ако се окаже впоследствие, че закрилата е предоставена на терористи, камикадзе (атентатори самоубийци) или обучени бойци на „Ислямска държава”.

Водими от тези съображения, могат да бъдат направени следните предложения:

### ***Предложение № 1.***

Допълнение на чл. 4 от Закона за убежището и бежанците с нова алинея (б) със следното съдържание:

*ал. „(б) Всеки чужденец, който кандидатства за международна закрила, има задължение да докаже с неоспорими факти и доказателства своя произход и лични данни за установяване на самоличността и обстоятелствата, които му дават основание за съответната закрила. По анализ на риска Държавна агенция за бежанците извършва проверки на доказателствата чрез дипломатическите представителства. При установяване на заблуда, измама или нередовни документи мигрантът се връща, като основанието се отразява в европейската информационна система Евродак.”*

**МОТИВИ:**

Предложеното допълнение може да облекчи процедурата, да я направи по-маневрена по време и по- гъвкава като процедура за отделяне на мигрантите, които



отговарят на изисквания за предоставяне на бежански статут от тези, които са пристигнали по икономически причини. Това ще дисциплинира мигрантите да пристигат с лични документи.

За да се реализира ефективно това предложение за допълнение на посочената правна норма в българската нормативната уредба, Държавната агенция за бежанците трябва да се възползва от международно предоставената възможност по изключение, да се задържат мигрантите, които са влезли без документи, за да им се предостави възможност да предоставят официално признати документи, от които може да се направи тяхната идентификация.

Това може да се осъществи чрез близки в страната на произход или да бъдат изпратени до тяхното посолство в България, или чрез подаване на молба до съответното посолство в София, което да издаде на чужденеца такъв документ.

Съществува и трети начин, мигрантът да се завърне обратно в Турция и там да се възползва от тази възможност в тяхното посолство и консулски служби, за да се снабди с документ за самоличност, въз основа на който може да бъде направена идентификация и да влезе в страната с искане за закрила.

### ***Предложение № 2:***

*Всичките тези правни хипотези, развити от чл. 12 до чл. 17 включително от Закона за убежище и бежанците, да се включат в декларацията по чл. 313 от Наказателния кодекс, която подписва всеки мигрант без лични документи и да приключва, че при установяване на декларираните данни, които не са верни или се премълчават, или затаяват с цел придобиване на убежище, международна закрила, или транзитно преминаване през България, деклараторът да се експулсира от България, като застрашаващ обществото и сигурността на държавата.*

#### **МОТИВИ:**

Това е една правна възможност, която много сполучливо се възползва и прилага в Малта, защото е въведена в тяхното бежанско законодателство. Дори тя си позволява да задържа мигрантите до една година, за което Европейският съюз отправяше непрекъснато критики за правата на човека и предупреждения за санкции към страната. Презумпцията е да се даде достатъчна възможност на мигранта да докаже своя произход, както и да докаже основанията си да кандидатства за закрила.

В случаите, когато мигрантът не представя такива доказателства, се експулсира/ връща в обявената страна на произход. Във всички случаи, когато компетентните власти се сдобият с безспорни доказателства, че декларираните данни са неверни, чужденецът се експулсира.

Стриктното прилагането на тази мярка позволи да се разубедят стотици мигранти да се откажат от ползването на Малта като маршрут към Европа, за разлика от миграционния натиск след 2011 г.

### ***Предложение № 3:***

*Допуска се обжалване на решения на Държавната агенция за бежанците, издадени по Закона за убежището и бежанците, пред съда, максимум общо до два*

*пъти от мигрантите и то само по решения за отказ да бъде предоставена закрила, в случаите когато мигрантът е влязъл в страната през определените за тази цел места (ГКПП) и с редовен документ за самоличност.*

**МОТИВИ:**

За да се избегне продължителния престой на бежанците в бежанските центрове, използвайки административната процедура за обжалване на всяко решение на ДАБ, което на практика представя възможност в продължение на редица години да пребивава в страната за нейна сметка, е целесъобразно тази правна възможност да бъде ограничена и ползвана само за определени решения, като тези за отказана закрила. В тази насока контролът може да бъде и времеви ограничен. След първата година мигрантът следва да заплаща разходите по пребиваване в бежанските центрове и по линия на интеграцията да е усвоил говоримо български език.

**Предложение № 4:**

*Мигрантите, които са регистрирани в Евродак и са напуснали центрове, в които са настанени, поради което не може да започне или да продължи тяхното интервюиране или процедурата, се отразяват в системата и се приемат за транзитно преминали. При връщане от държава на Европа на основание Дъблинския регламент, на лицето се отказва процедура за предоставяне на закрила и се връща на държавата, през която е влязъл в България.*

**МОТИВИ:**

Анализът на влизания в България миграционен поток през изследвания период формира извода, че 2/3 не желаят да бъдат регистрирани в системата и търсят възможности директно да продължат своя път към желаната страна. Към тази група най-често се числят терористи и атентатори, сред които и лица от ЕС, притежаващи двойно гражданство, но обучени за участие в терористични актове, както сочат данните за последните атентати в сърцето на Европейския съюз.

Следва да се прави една съществена разлика. Мигранти не бягат през границата, защото е застрашен техният живот на съпределна територия, следователно трябва да търсят своята международна закрила само и единствено на определените от закона места. Решението на 42-то Народно събрание (НС) да се построи стена на уязвимите места по границата между България и Турция е едно правилно решение, но безкрайно много закъсняло, което в бъдеще трябва да бъде реализирано по цялата дължина на българо-турската граница.

### **2.3.Миграционната политика на Малта**

Република Малта е островна държава, разположена върху архипелаг в центъра на Средиземно море. Начело стои президент. През 2004г. страната става член на ЕС. При преброяването през 2011г. са регистрирани 32 % живущи от Великобритания, по 5% от Италия и Сомалия и 4% от България.Търсенето на убежище е право на всеки човешки субект и не е незаконосъобразен акт, но само при условие, че отговаря на изискванията на международните правни актове и условията на националното законодателство на приемащата страна. ЕС не е неограничена територия и икономически неизчерпаем източник, за да поеме населението на цял континент, върху

което ВКБООН трябва сериозно да се замисли и промени своята политика и международно законодателство. Решението би било не да се приемат мигранти, а да се търсят способности те да останат в своите държави на защитени и обезопасени територии. След неофициално споразумение между Италия и Малта, почти всички мигранти спасени в морето през 2015г., вкл. лицата, спасени от въоръжените сили на Малта, и спасените в малтийски териториални води са дебаркирали в Италия. В резултат на това, само 99 лица достигат Малта с лодка, в сравнение с предишните години. По-голямата част от лицата, търсещи убежище в Малта за 2015г. пристигат с редовни документи и със самолет, поради което мярката за задържане спрямо тях не се прилага.

Малтийската Служба на комисаря за бежанците (ORC) първоначално отпуска като минимум Временна хуманитарна закрила (ТНР) на всички кандидати, които не отговарят на условията за получаване на статут на бежанец или на субсидиарна закрила. След преглед на ситуацията в Либия през януари 2015г., ORC стига до заключението, че въоръженият конфликт в Либия попада под квалификацията и разпоредбите на член 15 (в) на преработената директива. В резултат на това, състоянието на всички бенефициенти на ТНР (Temporary Humanitarian Protection- Временна хуманитарна защита) беше преразгледано и променено на субсидиарна закрила. Получилите закрила имат право на документ за пътуване и една голяма част от тях избират да напуснат острова по своя собствена инициатива. Някои от тях са върнати обратно в Малта, съгласно дъблинския регламент.

Малта въведе нова миграционна стратегия, приета през месец ноември 2015г., която слага край на автоматичното задържане на лица, влезли в държавата неправомерно. Тя също така въвежда в националното законодателство основания за задържане, както и алтернативи на задържането, като например начин за определяне на уязвимите хора и оценка на възрастта на тези, които са влезли редовно и които не попадат в тези центрове. Положението на мигрантите, на които е отказано влизане в Малта на летището, също остава неясно, особено по отношение на задържането им и тяхната възможност да го оспорят. Малтийският орган, осъществяващ процедурите с мигрантите, е Агенцията за хуманно отношение на търсещите убежище (AWAS). Тя действа като посредник между публичните органи и кандидатите за убежище, за да се гарантира, че националните задължения към бежанците и търсещите убежище са достъпни. Насърчава доброволното завръщане на мигрантите с цел овладяване презаселването на острова. От съществено значение за Малта е Службата на комисаря за бежанците (ORC), която осигурява напълно независим, справедлив, ефективен и бърз процес за определяне на лицата, търсещи убежище в страната. За разлика от българското законодателство, малтийският закон за бежанците ясно и точно дава определения на понятия, които имат съществено значение за тяхното справедливо приложение спрямо всеки имигрант. С най-висока правна стойност е определението за „бежанец“. Законът приема, че едно лице е поставено в условия на „*основателен страх от преследване*“, когато имигрантът е извън страната на своето гражданство и не е в състояние, или поради такива опасения, не желае да се ползва от закрилата на тази страна, или е без гражданство и намирайки се извън страната на своето предишно обичайно местоживееие в резултат на подобни събития не може или поради тези опасения, не желае да се завърне в нея, **не означава, че автоматически придобива**

**права да кандидатства за убежище и закрила.** Това е един особен прецедент, който изисква продължително време за установяване и възможност на лицето да докаже по един безспорен начин, през който период малтийското право предвижда неговото задържане. Една превантивна мярка срещу незаконната миграция.

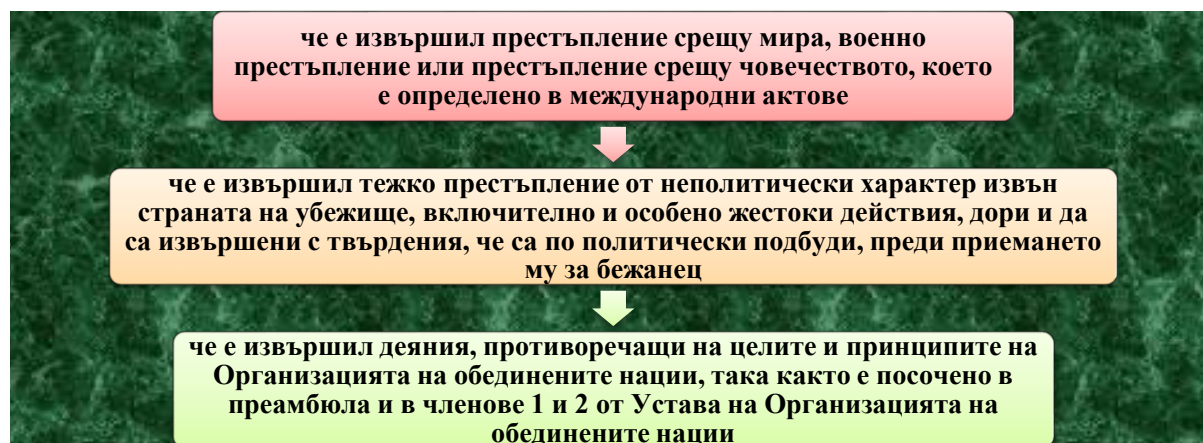
Сполучливо законодателно решение е поставеното условие: *„че в случаите, когато едно лице има повече от една националност, терминът „страна“ ... се отнася до всяка страна, на която то е гражданин и е бил длъжен да търси закрила във всяка една от тях“*. Законът дава определение на едно съществено важно обстоятелство, правото да остане в Малта, което означава да остане на територията, включително на **границата или в транзитните зони**, на държавата- членка, в която молбата за убежище е направена или е в процес на разглеждане. Съществува възможност да се поиска статут на бежанец, когато кандидатът е пребивавал за **„смислен период от време“** преди влизането му в Малта в условия на сериозна вреда – смъртно наказание или екзекуция, или изтезание, или нечовешко или унижително отношение и наказание, или тежки и лични заплахи от безогледно насилие в ситуация на международен или вътрешен военен конфликт. В чл.8 от Закона за бежанците се съдържа определение – класификация за **„статут на бежанец“**. Искането за предоставяне закрила на бежанец трябва да установява, че лицето е изправено пред основателни опасения и страх от преследване в страната си на произход. Те могат да се основават на събития, при изключване създадените по собствено желание, които са настъпили след напускане на родината си. Ако комисарят препоръча приемането на заявлението, министърът следва да издаде декларация, че кандидатът отговаря на условията за бежанец. Решението подлежи на обжалване.

Лице, което е уведомено, че е престанало да притежава статут на бежанец, има право да обжалва това решение. Управителния съвет в рамките на петнадесет дни от датата на уведомление, се произнася с решение, което е окончателно. За разлика от българското законодателство, където обжалването е пред компетентния съд. Министърът може да отмени или да откаже да поднови защитата на бежанец, когато: **са налице разумни основания, че е опасен/застрашава сигурността на Малта и след като е бил осъден с влязла в сила присъда за особено тежко престъпление, което представлява заплаха за общността на Малта.** И в двата случая лицето има право да обжалва решението на Управителния съвет в рамките на седем дни от датата на уведомлението за отмяната му. Правото на експулсиране е предоставено на Министъра за всеки бежанец или лица, получили субсидиарна закрила, на основание заплаха за националната сигурност или обществения ред и в очакване на това експулсиране, трябва да бъде задържан под стража в разумни срокове до допускане в друга държава.

Равнопоставено на българското законодателство непридружените непълнолетни лица под осемнадесет години, които пристигат без придружител се ползват с особена закрила. Съгласно чл.13 (3) от малтийския Закон за бежанците всяко дете или млад човек под определената възраст се нуждае от грижи и трябва да му бъде разрешено да кандидатства за убежище и да се ползва с правата според закона за Закрила на детето в Малта. Както в Малта, така и в България, държавните институции са силно критикувани за спазване на човешките права и свободи на имигрантите. Според малтийския Закон за бежанците актовете на преследване по смисъла на член 1А от

Конвенцията трябва да са достатъчно сериозни по своето естество или повторение, за да представляват тежко нарушение на основните човешки права съгласно чл.15 (2) от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС). За да бъдат нарушени човешките права трябва да **представляват съвкупност от различни тежки нарушения и да са засегнали индивида.**

Член 12 от Закона за бежанците ясно определя кога гражданин на трета страна или лице без гражданство е изключен от възможността да получи статута на бежанец.



Фиг. № 2.4.Основания за изключване от статута на бежанец

Службата на комисаря за бежанците (ORC) е органът, който отговаря за разглеждането и решаване на кандидатурите за международна закрила на първа инстанция. Уместно е да се отбележи обстоятелството, че въпреки че комисарят за бежанците е определен за ръководител на Звеното за Дъблин, имиграционните власти на практика са натоварени с изпълнението на дъблинската процедурата. В Закона за бежанците се уточнява изрично, че не е възможно обжалване на решението на Апелативния съвет за бежанците при отказ за предоставяне на международна закрила. Въпреки че процедурата не допуска съдебен контрол по предоставяне предмета на закрила, законодателят се е съобразил с международната защита за правата на човека и допуска възможност да се подаде молба за съдебно преразглеждане, но само на това основание. Като основание за такова преразглеждане от граждански съд може да е само нарушаването на гражданските му права, изведено от нарушението на основните права на човека по отношение на Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и/ или малтийската конституция, когато лицето, чиято молба е отхвърлена, е изправено пред завръщане, което ще е в ущърб на неговите права.

Въпреки някои съществени различия в законодателството и процедурата по предоставяне и обжалване, Малта е страната, която другите държави сочат като пример, за това как се защитават национални интереси. По времето на най-големия миграционен натиск няколко поредни години, малтийското правителство удържа на упреците и заплахите, както и на започнатите наказателни процедури да задържа всеки мигрант – независимо от неговото състояние и възраст, който незаконно

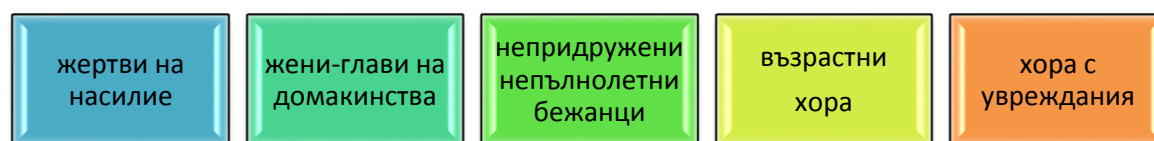
е влязъл в страната и който не притежава редовни документи за идентификация и установяване на произхода.

## ГЛАВА ТРЕТА

### РЕЗУЛТАТИ ОТ АНАЛИЗА НА МИГРАЦИОННИТЕ ПРОБЛЕМИ С НЕПРИДРУЖЕНИТЕ МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА

Мигрантите, търсещи убежище, както и лицата без гражданство, са сред най-уязвимите хора в света. Сред тях има специална група, която обхваща непридружените деца, които са в още по-уязвими позиции заради техните конкретни проблеми, рискове и потребности. Децата са в особен риск и изискват специално внимание поради зависимостта си от възрастните за своето оцеляване, поради уязвимостта си към физически и психологически травми и потребности за развитието си, които трябва да бъдат изпълнявани, за да се гарантира нормалният им растеж, сигурност и развитие. Само през 2014г. молби за международна закрила в ЕС са подали повече от 24 000 непридружени непълнолетни лица.

В Наръчника „Социално обслужване на градските бежанци”<sup>13</sup> са представени специфичните нужди и насоки за работа със специалните групи бежанци:



Фиг. № 3.1. Специални групи бежанци със специфични нужди

#### 3.1. Същност на правната рамка, характеристика и практики при работа с непридружените деца

*„Човечеството дължи на детето най- доброто, което може да му даде”<sup>14</sup>*

Въпреки това всеки ден милиони деца в света се борят за своето оцеляване сред ужаса на войните, на физическото и психологическото насилие, на икономическата експлоатация и на изгубения роден дом. По тези причини дефиницията за дете в риск има същото значение – деца на възраст под 18 години, които поради социални, материални или здравословни причини нямат възможност да изградят пълноценна връзка между себе си и обществото. Когато има съмнение за възрастта на детето, най-точно определение се съдържа в Директивата относно борбата с трафика на хора: *„Когато възрастта на лице, което е обект на трафик на хора, е неустановено и има основания да се счита, че лицето е дете, това лице се смята за дете, за да му бъде*

<sup>13</sup> Наръчникът е издание на ВКБООН, Женева, 1994 г.

<sup>14</sup> Декларация на ООН за правата на детето от 1959 година

предоставен незабавен достъп до помощ, подкрепа и защита”.<sup>15</sup> Дефиниция за непридружено дете може да се намери в ЗУБ, Допълнителни разпоредби, параграф 1, точка 4: **"Непридружен е този малолетен или непълнолетен чужденец, който се намира на територията на Република България и не е придружен от свой родител или друго пълнолетно лице, което отговаря за него по силата на закон или обичай"**.

Дефиниция със сходно съдържание се съдържа и в чл. 2, буква „е” от Директива 2001/55/ЕД на Съвета. В повечето случаи непридружените деца влизат с големи групи хора и трудно може да бъде констатирано, кои са непридружените лица, които имат нужда от специална помощ, което ще бъде и тема на изследването в България и Малта на фона на променящата се миграционна политика.

година	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
подадени молби бр	15	10	20	25	60	185	939	1816

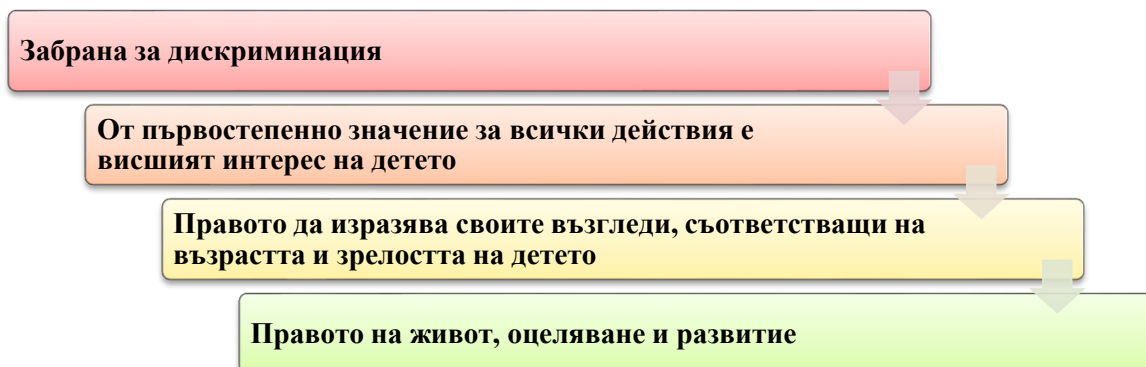
Таблица.№ 3.1.Брой на подадените в България молби за закрила от непридружени деца

В справката са посочени данни извън изследвания период с цел да се покаже нагледно динамиката на нарастване броя на подадените молби за международна закрила. Регистрираните НМНЛ най-често идват от Сирия, Афганистан, Мали, Алжир, без гражданство, Гана, Камерун, Кот д'Ивоар, Сомалия и други. За Малта този процес започва през 2011 година с подадени молби за закрила 1579 броя при 47 броя през 2010 година. Пиковият момент е през 2013г., когато са регистрирани 2008 молби за закрила, след което драстично спада на 569 през 2014г., за да стигнат до 105 през последната година на изследователския период. За разминаването в динамиката между двете държави, като началната година на миграционния натиск от непридружените деца е 2011г., като е потърсен баланс, който по-точно да отразява действителността при извършване на сравнителния анализ.

Съгласно т. III.8 от Коментара, разделените от своите семейства деца, съгласно определението в чл. 1 от Конвенцията на ООН за правата на детето, са: **„деца, които са отделени от родителите си или от основното лице, полагащо грижи за тях по силата на закон или на обичай, но не непременно от други роднини. Следователно това могат да бъдат деца придружавани от други възрастни членове на семейството.”** В Закона за убежището и бежанците липсва въведено определение за разделени от семействата си деца, за разлика от непридружени деца, което не предоставя възможност за разграничаване между двете категории, въпреки, че на практика са различни. Според малтийското законодателство също няма въведено изискване да се прави разлика между двата вида категории деца в зависимост от вида на тяхното пристигане. По-голямата част от бежанците, които идват в България и Малта, са с мисълта само за транзитно преминаване или за кратко пребиваване за известно време в тези държави, но за истинските непридружени деца това не е така. Това са причините след като получат статут на бежанец да се намерят кандидати сънародници, които желаят да са придружители и да полагат грижи за тях.

<sup>15</sup> Директива относно борбата с трафика на хора (2011/36/ЕС), член 13, параграф 2 .

Конвенцията на ООН за правата на детето е основният правен акт на международно ниво, който съдържа всички основни граждански, политически, културни, социални и икономически права на всички деца. В Конвенцията се съдържат четири основополагащи принципа:



Фиг. № 3.2. Основни принципи на граждански, политически, културни, социални и икономически права на децата

Водещ принцип в закрилата и предоставянето на грижи на деца е спазването на **„най-добрия интерес на детето“**, разписан в Конвенцията за правата на детето, който гласи, че трябва да се съблюдава по отношение на всички деца, включително търсещите и получили международна закрила деца. Следователно изводът е, че е необходим общ подход на ЕС, който да се основава на Хартата на основните права на ЕС, Конвенцията на ООН за правата на детето и принципите: ***Висшият интерес на детето и гарантиране, че всяко дете, което се нуждае от закрила, я получава, както и че всички деца се третират на първо място като деца, независимо от своя статут на имигранти, своето гражданство или своето минало.***

В чл. 145, ал. 1, т. 2 от Закона за здравето се предвиждат дейности по отношение на опазване на психичното здраве на децата, към която правна норма трябва да бъдат включени НМНЛ. За психичното здраве на непридружените деца липсват направени проучвания и данни относно тяхното психично здраве, като представители на уязвима група, което е съществен аргумент в подкрепа на следното предложение:

#### ***Предложение № 5.***

Към чл. 145, ал.1, т.2 от Закона за здравето, след думата „деца“ да се добави следния текст: ***„включително и непридружените малолетни и непълнолетни лица“***.

#### **МОТИВИ:**

Законодателят предвижда защита на психичното здраве при рискови групи, в които включва:

***„деца, учащи се, възрастни хора, лица, пребиваващи в социални заведения, военнослужещи, задържани и лишени от свобода“***.

Липсват включени в Закона за здравето, Глава пета **„Психично здраве“**, раздел **„Закрила на психичното здраве“** непридружените малолетни и непълнолетни лица,



които са чужденци- мигранти, въпреки, че са признати за рискова група, както от международното законодателство, така и от българското, което затруднява възможността за своевременна защита на тяхното психично здраве като ангажимент на Министерство на здравеопазването.

Една от най-важните фигури за закрилата на непридружените деца е настойникът или попечителя. От 16 октомври 2015г. фигурата на настойник/ попечител в ЗУБ се заменя с понятието „представител”, който има задължението да се грижи и подготви детето за интервю или за обжалване на решението, ако има отказ за предоставяне на статут, за медицинско обслужване, посещаване на училище и други грижи по закрила. ДАБ също има задължения, които трябва да съблюдава и изпълнява в името на най- добрия интерес на детето, като осъществява контрол и взема мерки за тяхното предпазване от физическо или психическо насилие, жестоко, нечовешко или унижително отнасяне. Добра практика е детето и неговият представител да се познават, да поддържат добър контакт, който да доведе до изграждане на отношения на доверие.

В член 41 от Конвенцията на ООН за правата на детето се съдържат нормите, които трябва да бъдат гарантирани на децата до навършване на 18- годишна възраст, като те могат да бъдат разделени в четири големи категории: **права за оцеляване; права за развитие; права на защита и права за участие.** През 2013г. 2 008 души са пристигнали в Малта с лодка. От тях 443 претендират да са непридружени деца. През 2014г. пристигналите са 474 деца, главно от Либия, което поставя огромен натиск върху инфраструктурата на държавата за получаване на статут и тяхното жилищно настаняване. Първата задача след пристигане на непридруженото дете, ако е без официални документи, е установяване на неговата възраст в рамките на подадена молба за международна закрила. Процедурата за определяне възрастта на детето е разписана в чл.15, ал.1, който не прави разлика между децата бежанци и децата на Малта.

Както в България, така и в Малта, действащите правни норми на законодателството допускат възможността всеки навършил пълнолетие да остане в страната и да се продължи процедурата по неговата молба за международна закрила, което е предпоставка за злоупотреби и от двете страни и изисква точна правна същностна регламентация за прилагане на материалното право. Този извод се налага и от обстоятелството, че миграционният натиск е предимно от млади момчета, които биха се възползвали от тази възможност пред дилемата да бъдат върнати, ако не са от държавата с военен конфликт. Назначеният представител трябва да информира непридруженото дете как да се подготви за личното интервю и да присъства на самото интервю като гарант, че ще бъдат спазени всички възможности за неговата закрила , въведена в националното и международно законодателство. Съгласно SL 420.06 минимални норми за прием на търсещи убежище и SL 420.07 процесуални стандарти при разглеждането на молбите за международна закрила към Закона за бежанците, търсещите убежище деца трябва да имат достъп до образователната система, както малтийските деца. Достъпът може да бъде отложен с повече от три месеца, считано от датата на молбата за убежище и да бъде продължен до една година.

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1674	2775	1475	47	1579	1890	2008	569	105

**Таблица № 3.2. Данни за приетите непридружени деца в приемните центрове на AWAS**

Пиковата криза за Малта е през 2013 година с 2008 регистрирани непридружени деца, и съществен спад през следващите години. Същата тенденция се отчита и за България, в чиито центрове към юли 2015г. пребивават 226 ННЛ. В Малта, за разлика от България, функционира детски съд, създаден със Закона за закрила на детето през 2014г., който осигурява специална грижа и защита за децата, като ги поставят в условия на домашна грижа. Ако на непълнолетното дете се предостави международна защита, органът със съдействието на международни организации, когато е необходимо, следва да продължи да издирва членовете на неговото семейство, ако това е в неговия най-добрия интерес. Ако семейството и неговите близки роднини са останали в страната на произход, информацията за детето се осъществява на поверителна основа.

**3.2. Процесуални стандарти при международна закрила на непридружени малолетни и непълнолетни лица**

Две европейски директиви № 2011/95/ЕС и № 2013/32/ЕС регламентират специалните изисквания относно същността на оценката и процедурата при разглеждане молбите за закрила подадени от деца. Работата с непридружените деца трябва да се осъществява от добре подготвени специалисти, педагози и психолози, които са приели като кауза милосърдието и обичта към децата, за да могат да ги предразположат и поставят в условия на доверие и сигурност. За постигане на тази цел трябва непрекъснато да се укрепва административният капацитет, като се постави акцент върху обучението на кадрите чрез уъркшопи, семинари и обмяна на опит.

Разказът на детето за неговите преживявания в семейството и по време на дългото пътуване е от съществено значение за установяване на индивидуалните му нужди от закрила, особено в случаите, когато то е единствения източник на нужната информация. Възрастта, полът, културната среда, образованието и зрелостта на детето, както и обстоятелствата по бягството и начинът на пристигането имат съществено значение за интервюто. Освен това те оказват влияние върху способността на детето да разкаже историята си, както и начина, по който я представя. Общият принцип при работа с тази категория лица се основава на събрана допълнителна информация, индивидуална оценка на нуждите и изисква съставяне на индивидуален план за социално подпомагане, здравни грижи, психологическа помощ или казано по друг начин, трябва да се прилагат подходящи за децата техники, приспособени към личното положение и разположение на всяко дете. За целта в дисертацията са разработени подходи за интервюиране на непридружените деца:

➤ **№ 1. Подходи за интервюиране на НМНЛ:**

*1.1. Установяване на разбирателство и добро взаимодействие с детето. Идентифициране на основни потребности и неговите приоритети и възможности.*

1.1.1. Целта е да се покаже, че детето се приема добронамерено и му се вярва.

1.1.2. Полезно е да бъдат направени положителни коментари за детето, да се споделят някои моменти от живота или практиката на интервюиращия, да се обсъдят интереси, хоби, харесвания, музика, учебен предмет, книга, приятели и т.н.

1.1.3. Препоръчително е с детето да се обсъдят неговите опасения, страх, напрежение, безпокойство, неудобства и всички неща, които го безпокоят и на които търси отговор.

1.1.4. Добре разбраната емоция и плач на детето са ключ за отваряне на взаимно доверие за споделяне и разказване на хубави и тъжни моменти от неговия живот.

*1.2. Разясняване на детето за целите на интервюто и необходимата информация.*

1.2.1. Като първо правило е участниците да се представят на детето, което ще намали неговото безпокойство от непознатите хора и ще му даде представа кой каква роля има за интервюто.

1.2.2. Водещият интервюто трябва да осигури и поддържа приятелска атмосфера, да предоставя право на детето да задава въпроси и да получава кратки и ясни отговори, които да разбира недвусмислено, да има възможност на почивки, което ще го мотивира към откровен и подробен разказ на случилото се и към предоставяне на нужната информация.

1.2.3. Да се обясни на детето с думи, подходящи за неговата възраст, за хода на производството за международна закрила, структурата и целта на интервюто и колко е важно да се разкаже истината, която може да бъде тъжна, неудобна или притеснителна, но в която няма правилни и грешни отговори относно личното му поведение.

1.2.4. Когато детето стане неспокойно и разстроено, което може да окаже влияние на неговата способност да представи последователно и логично информацията в неговия разказ и отговор на поставените въпроси, се обмисля ситуацията и се прекъсва интервюто за почивка или се насрочва за друг ден, ако детето не може да продължи.

1.2.5. Когато интервюто върви трудно и връзката между детето и комисията не се получава, предимно в зависимост от възрастта на детето, преживяното в родината, войната или загубата на родителите и негодите по пътя, трябва да се сменят използваните методи за комуникация и да се премине към други такива като игри, рисуване, разказване на приказки, писане на текст, ролеви игри, пеене на песни или кратка разходка извън сградата.

*1.3. Подготовка на интервюиращия*

1.3.1. Групиране на въпросите по теми съобразно възрастта на детето и неговото здравословно и психологическо състояние. Когато дадена тема е приключила, задължително се благодари и окуражава за много добре предоставената информация, която е много важна за процедурата за международна закрила.

1.3.2. Стил за задаване на въпроси. В практиката се използват три вида въпроси: от отворен тип - въпроси от отворен тип се използват, за да се насърчи детето да представи своя отговор със свои думи като разказ за преживяното, за родителите, за мястото където живее, за детската градина, за училището, за преподавателите и

приятелите; от затворен тип - когато на определен въпрос е необходим твърд и категоричен отговор се използват въпроси от затворен тип. Няма пречки конкретният отговор да бъде разширен с определени подробности, на които отговорът отново да бъде от затворен тип; от смесен тип - в редица случаи, в зависимост от разположението на детето и неговото психическо състояние и страх, да се преценява на момента на кои въпроси зададени по различен начин ще се сменя техния тип, за да се провери истинността на предоставяната информация от детето.

➤ **№2.Механизми за формулиране на въпросите и поведението на интервюиращия.**

*2.1.Съществено правило е въпросите да са кратки, ясни и формулирани с думи от разговорната ежедневна реч между възрастовата група на детето и семейната среда.*

2.1.1.Въпросите се задават последователно един по един до изчерпване на темата. В едно изречение не бива да се съдържат много въпроси, защото объркват детето, на кой от тях да отговори. Обикновено се запомня последният и съответно то отговаря на него, което начупва последователността на информацията и трудно се сглобяват фактите в тяхната последователност на развитие. Създават се предпоставки за смесване на две или повече събития с един отговор, който е трудно да бъде разшифрован и поражда отново допълнителни въпроси, което може да доведе до страх, паника и объркване в детето.

2.1.2.Струпването на повече подвъпроси в един въпрос налага да бъдат задавани кратки въпроси от затворен тип, които в повечето случаи имат насочващ характер, което може да наведе детето на мисълта, че следва да каже това, което очаква служителят, вместо да разкаже ситуацията така, както реално е станала според неговите възприятия. Тази практика нарушава целостта на разказа на детето и води до непълна, неточна, а често и невярна информация.

2.1.3.Предоставяната информация от детето трябва да бъде подлагана на проверка, чрез изискване да обясни значението на някои употребени от него термини, за да се установи какво съдържание влага в тях и как ги разбира и тълкува.

2.1.4. Не е препоръчително въпросите да съдържат правни термини особено за малолетните деца, защото това ги затруднява да отговорят поради неразбиране, което пък от друга страна може да ги принуди да не дадат отговор, вместо да съберат смелост да поискат да им бъде обяснен въпросът.

2.1.5.Когато е наложително да се зададе повторно даден въпрос, може би е по-добре да се поеме отговорността, че се прави с цел правилно да бъде разбран даденият отговор. Липсата на такава позиция може да създаде убеждение у детето, че даденият от него отговор е грешен или че не са му повярвали, което е още по-лошо, защото детето може да почувства, че е възприето като лъжец.

2.1.6.Интервюиращият трябва преди всичко да бъде добър слушател с подходящи емоционални реакции, които да се възприемат от детето и то да почувства, че е слушано с внимание и насърчавано с жестове да продължи да говори.

## *2.2.Менторство*

2.2.1. Децата да се наричат така, както им харесва и очакват да бъдат наричани.

2.2.2. Да се помнят рождените им дни и да им се правят хубави изненади.

2.2.3. С децата да се разговаря за техните мечти, сънища, желаниа, тъжби, искания и безпокойства.

2.2.4. Да не се спестява възхищение към децата и да се насърчава спазването на ритуали и обичаи, в които да участват и работещите с децата;

2.2.5. Да се търсят общи теми, като се предоставя възможност децата да са водещи при техния избор и възможността да ги представят без да бъдат прекъсвани и контролирани.

2.2.6. Извинението при грешка има възпитателна роля и е фундамент за постигане на близост и предразположение на детето към откровеност.

2.2.7. Изпълнението на дадено обещание е задължително, особено когато става въпрос за поет ангажимент за гледане на мачове заедно, посещение на културни мероприятия с техни изяви или дори за слушане на музика.

2.2.8. Да се подчертават факти и действия, които се харесват от децата и да се хвалят винаги, когато направят нещо добро.

2.2.9. Да се търси възможност децата спокойно да представят своите приятели или познати и дори да разговарят по телефона със своите родители или близки, от което може да се събере важна и достоверна информация.

2.2.10. Децата повече да се хвалят, отколкото да се критикуват, за да могат да се чувстват защитени.

2.2.11. Винаги да се казва на децата какво е погрешно в тяхното поведение и да се обсъждат и вземат решение заедно с тях.

➤ **№3. Лоши и несъвместими практики, които трябва да се избягват.**

3.1. Да не се използват много въпроси от затворен тип, особено ако отговорът трябва да е с „да” или „не”;

3.2. Да се избягват въпроси с предопределен отговор;

3.3. Да не се допуска прехвърляне на чувства и емоции между двете страни;

3.4. Да се избягват формулировки, които изразяват съмнения;

3.5. Да не се полага на съмнение казаното от детето с въпроса: „сигурни ли сте?”

Съмненията в достоверност на информацията се подлагат на проучване и анализ с въпроси и беседа, които няма да създадат съмнение у детето, че не му се вярва;

3.6. Да се избягват въпроси от общ характер, които не могат да ориентират детето какво по-точно го питат и му създават чувството, че трябва да даде някакъв отговор, че се оправдава, че няма спомен или направо признава, че не знае;

3.7. Да не се създава ситуация на неудобство за детето, ако не може да възпроизведе или да си спомни определен момент. Да се съдейства като му се даде почивка, за да се съсредоточи, или да се прекрати интервюто и да се насрочи за друга дата, ако очакваната информация е от съществено значение за идентифициране на детето по произход и възраст;

3.8. Да се контролира тонът на гласа, за да не се създава впечатление у детето за строго назидателно отношение, което да внесе предварителен страх към присъстващите на интервюто;

3.9. Да се наблюдава непрекъснато емоционалното състояние на детето като: активно, спокойно, пасивно, тревожно, стресово състояние, недостатъчна съсредоточеност, внезапни промени в поведението на детето, които са симптоми за минали преживявания, оставили траен отпечатък в неговото съзнание на мъка и страх;

3.10. Да не се прекъсва разказаът на детето в случаите, когато прави по-продължителни паузи или прескача от един случай на друг. Липсващата информация може да се набави с кратки допълнителни въпроси или да се отложат за следващо продължение на интервюто;

3.11. Да не се насилва детето да разказва или да отговаря на въпроси, ако няма това желание. Смяната на ролите може да промени ситуацията и да върне детето в изходно положение да продължи да разказва и отговаря на въпроси. В тези случаи помага използването на алтернативни методи на комуникация;

3.12. Да се контролира непрекъснато собственото поведение, прекаленото говорене и начинът на изразяване;

3.13. Да не се засягат теми, които могат да поставят детето в разрез с неговата религия, обичаи, родителска отговорност и родина.

➤ ***Приключване на интервюто.***

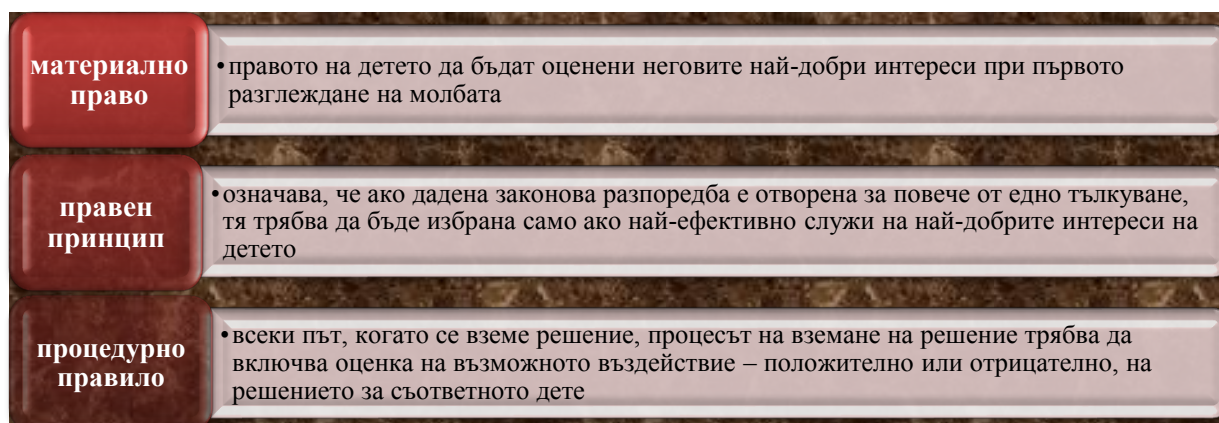
Интервюто трябва да завърши с обсъждане на обикновени събития от ежедневието, с което се разтоварва психиката на детето и се възстановява чувството му за сигурност, а в най-добрия случай, детето остава с впечатление, че срещата му е създала приятелство, на която може да разчита в трудни и тежки моменти. Интервюто може да се приеме за приключено, ако е постигната целта и непридруженото дете е идентифицирано, и може да бъде прекратено или в последствие продължено, докато бъде постигната целта. Обсъждането с детето на несъответствията и обективната информация е единствената възможност да се направи пълна оценка на достоверността. Отчитане възрастта на непридруженото дете е от съществено значение при определяне оценката на достоверността, която е в пряка зависимост от следните принципни характеристики:

- ✓ *Уязвимост на спомените;*
- ✓ *Степен на знания и информираност;*
- ✓ *Психологическо и емоционално състояние;*
- ✓ *Страх от властите;*
- ✓ *Липса на познания за определени факти;*
- ✓ *Принцип на съмнението*

В тази дейност съществено значимо място има назначеният (настоящ) представител, който детето трябва да приема като доверено лице, на което може да сподели проблемите си и да получи закрила. Неговата роля е да подкрепя детето, без да отговаря на зададените въпроси и без да изнемва функциите на интервюиращия.

Прилагането на най-добрият принцип в интерес на детето е от съществено значение при разглеждане на молбата за закрила. Децата трябва да разбират и да осъзнават последствията от производството и различните вероятни възможности, които съществуват и какви са техните права и задължения. Определението трябва да включва факторите, които са съобразени с възрастта на детето и неговите актуални възможности

да разказва случилото. За прилагането на принципа, Комитетът по правата на детето в Малта, Общ коментар № 1457, като концепция определя три пътя:



Фиг.№ 3.3. Концепция от три пътя за прилагане принципа на най-добрия интерес на детето

През май 2010г., в отговор на Стокхолмската програма, ЕК изготви план за действие за непридружените непълнолетни лица, който представлява общ европейски подход за установяване на трайни решения. Този документ не е задължителен, но е инструментален механизъм за убежище, миграция и справяне със специфични ситуации на непридружените деца и предвижда също тяхната принудителна защита. Що се отнася до сферата на връщане, Малта е транспонирила в националното си законодателство (SL 217.12) Директивата за връщане, но се очакват и допълнителни решения на европейско ниво, пред които са изправени и други държави, сред които и България. ННМЛ са част от уязвимата група, която се намира в потенциална опасност от травматични преживявания. В тази връзка AWAS провеждат оценка на уязвимостта. Що се отнася до оценка на възрастта се използват процедурите за психо-социална оценка само в краен случай на съмнения. Основните слабости в малтийската система, свързани с грижите и закрилата на непридружените деца, са характерни и за българската система, обединени в следните групи:

- *Липса на подходяща инфраструктура за прием на деца;*
- *Недостатъчен капацитет за обучение на персонала;*
- *Недостатъци при определяне на възрастта и системата за настойничество;*
- *Проблеми при обединяване на семейства;*
- *Достъп до образование – проблеми;*
- *Недостатъчна възможност за предоставяне на здравеопазване;*
- *Невъзможност за планиране на бежанската вълна;*

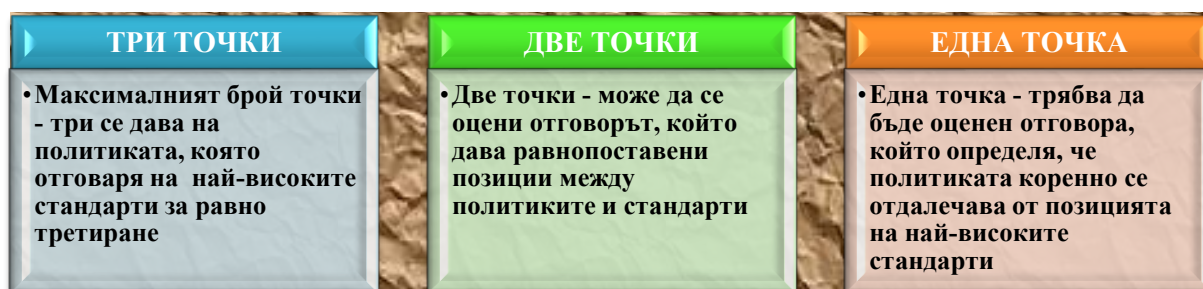
Високият брой търсещи убежище в Малта и България изисква допълнителни финансови средства за планиране и осигуряване на центрове за настаняване, ежедневните разходи за тяхното поддържане и издръжка, които в повечето случаи се свързват с транзитния характер на престоя.

### 3.3. Инструментарий за анализ процедурата за международна закрила и удовлетвореността на непридружените непълнолетни лица

**„Щастието е субективно усещане за удовлетвореност и хармония със себе си и с обкръжаващата среда.”** (Георги Петров, 2002)

Удовлетвореността на субектите според (ISO 9000:2005; ISO 10004:2012) е „възприемане на клиента за степента, до която са изпълнени неговите изисквания”. От маркетингова гледна точка Кирова & Русева (2010), удовлетвореността на потребителя се дефинира като *придобиване на максимално количество ползи срещу минимална цена*”, а според Горанова (2005) е *определена емоционална реакция, свързана с конкретна причина и възникваща в определен момент от време*. Редица учени в реферираната научна литература, като Горанова, 2005; Гълъбова, 2006, Костурков, 2007; Тасев, 2007, 2008, 2010; Стефанов, 2012; Хилл, Селф & Роше, 2004 представят теоретични методи и подходи за измерване и оценка на удовлетвореността, чрез които с минимални разходи следва да се получи достатъчно ясна картина за нея.<sup>16</sup>

Темата за удовлетвореността на мигрантите – НМНЛ е неизследвана достатъчно. Това се дължи на реалните фактически обстоятелства, че тази категория мигранти не се задържат в България и Малта и е честа практика започнатите процедури за установяване на техния произход, идентификация и разглеждане на молбите за закрила да не бъдат приключвани на някои от етапите. В България националната политика за приемане и интеграция на чужденци- мигранти, в това число и на НМНЛ е регламентирана в Стратегия за миграцията и интеграцията 2008-2015 година (НСМИ). За нейното изпълнение е разработена Многогодишна програма насочена към реализация на единадесетте „Общи основни принципи за политика за интеграция на имигрантите в ЕС”. Методологията на изследване включва три модула – основен, ротационен и методологически. Индексът предоставя възможност за съпоставяне и подобряване на политиките за интеграция като инструмент и справочник за оценка, за това как дадена държава гарантира равни права, задължения и възможности за удовлетворяване на специфични потребности. Всеки индикатор представлява въпрос, свързан с конкретен компонент на една от областите на публичните политики, като допуска възможността да бъдат дадени три възможни отговора.



Фиг.№ 3.4.Индикатори, свързани с компоненти оценявани с точки

Европейското социално изследване (ESS) и Европейското изследване на качеството на живот (EQLS) проучват отделните форми и прояви на удовлетвореност,

<sup>16</sup> <http://procedures.uni-plovdiv.bg/docs/procedure/329/21339892631072253861.pdf>



базирани върху самооценката на самите респонденти под формата на отговори, представени на скала. Обобщаването на данните позволява да се изведат оценки за удовлетвореността от качеството на живот или от живота като цяло. До оценка на удовлетвореността може да се достигне като се използват различни не преки насочващи въпроси, чрез които се третираат различни аспекти на удовлетворението. Към момента не са познати специализирани методологии и инструментариум за оценка на удовлетвореността на мигрантите, в т.ч. и за непридружените деца от провежданите по отношение на тях политики и мерки, както в национален, така и в европейски обхват.<sup>17</sup>

В Приложение № 1- Анкетна карта за емпирично социологическо изследване на удовлетвореността на ННЛ в процедурата за предоставяне на международна закрила, са разработени два раздела въпроси:

- ✓ Установяване произхода и идентификация на лицето и
- ✓ Удовлетвореност от пребиваването в България и Малта.

Първият раздел въпроси са свързани с израстването на непълнолетните лица и техните преживявания и трудности по пътя до България/ Малта. Целта е да се установи техният произход – държава и тяхната възраст, особено когато е близка до границата на пълнолетие. Владенето на езика ще им предостави по-големи възможности през утрешния ден за намиране на подходяща работа. Някои заявяват, че знаят арабски, сомалийски и малко етиопски, но са сирийци или афганистанци. Един младеж сподели, че е посещавал частно училище и ако не е била войната е щял да стане магистър. Същият съдействаше в превода. Сред интервюираните е и директорът на Агенцията за хуманно отношение към търсещите убежище (AWAS) в Малта, който заявява, че в идеалния случай: *"Повечето млади имигранти ще ходят на училище"*; това би било конкретна стъпка към интеграция, която, както е предложено от Clarke (2003) също така да бъде признак на нормалност. Интегриране на младите кандидати за убежище в училище ясно ще бъде стъпка към интегриране, но може да се окаже трудно, тъй като младите хора не само ще трябва да се приспособят към образователната / академична система, но и към съвсем нова структура и културна обстановка. Както бе обяснено от Vargas (1999) различията, срещани в културни и езикови фактори между страната на произход и държавата- домакин, съчетани с последиците от войната и травмата може да доведат до психични разстройства. Макар че интегриране на младите имигранти в малтийските училища може да изглежда трудно... "

Определянето на удовлетвореността от пребиваването на непълнолетните лица в България и Малта ще се съсредоточи върху анализа и тълкуването на събраните данни от анкетираните ННЛ от 14 до 18 години, чрез обединяване на констатациите и анализа заедно, за да се постигне последователно представяне и тълкуване на резултатите. Анализът на събраните данни е сложен процес, който трябва да представи най-реалистична и холистична картина, доколкото е възможно, за да се направят необходимите заключения и препоръки, чрез:

### ***Профил на мигрантите***

---

<sup>17</sup> Методика и инструментариум за анализ на удовлетвореността на имигрантите от трети държави в процеса на тяхното интегриране в българското общество, С., 2012.

Интервюирани са 20 нелегални мигранти, влезли незаконно в двете страни, по 10 от България и Малта, с въпроси от една обща анкетна карта, което представлява статистическата извадка за 2015 година.

пол/ възраст	България		Малта	
	Брой мигранти	Дял %	Брой мигранти	Дял %
момче	8 бр. от 16-18 г.	80	8 бр. от 16-18 г.	80
момиче	2 бр. от 14-16 г.	20	2 бр. от 14-16 г.	20
<b>общо</b>	<b>10 бр. от 14-18г.</b>	<b>100</b>	<b>10 бр. от 14-18 г.</b>	<b>100</b>

**Таблица № 3.3. Разпределение на мигрантите по пол и възраст**

Структурите на ННЛ чужденци от трети държави, получени въз основа на данните от двете емпирични изследвания в България и Малта, не се различават, което е съгласно поставената изследователска цел за идентична статистическа извадка, за да може да се направи сравнителен анализ по процедурата за международна закрила и съответно тяхната удовлетвореност от политиките на двете държави.

Държава на произход	България		Малта		Общо броя	Дял %
	Бр. мигранти	Дял %	Бр. мигранти	Дял %		
Сирия	7	70	2	20	9	45 %
Афганистан	2	20	2	20	4	20 %
Ирак	1	10	1	10	2	10 %
Либия			3	30	3	15 %
Етиопия			1	10	1	5%
Сомалия			1	10	1	5%
<b>общо</b>	<b>10</b>	<b>100</b>	<b>10</b>	<b>100</b>	<b>20</b>	<b>100</b>

**Таблица № 3.4. Разпределение по обявена от мигрантите държава на произход**

Всеки раздел съдържа редица въпроси, които възникнаха от събраните данни. В резултат, анализът на данните също е плод на моето собствено тълкуване на отговорите, съчетано с невербалното поведение и вътрешна информация. Вторият раздел от анкетата е свързан с установяване удовлетвореността на непридружените лица в България и съответно в Малта. За да може да се постигне желаният резултат, трябва да се върнем отново на причините за напускане на родината. Поставяйки въпросите с друга насоченост, може да помогне да се достигне до истината, търсена в първия раздел, както и да се постави основата, върху която ще се наслагват преживявания, които ще спомогнат за определяне на тяхната удовлетвореност. С цел установяване удовлетвореността от пребиваването на ННЛ в България/Малта са анализирани въпросите от група № 2.1. – *оценка привлекателността на приемащата държава*. Използвани са непараметрични тестове за проверка на хипотези за наличие на статистически значима разлика между групите, които са определени за значими и представляват интерес за изследователя. Следва да се признае, че броят на наблюденията е малък и получените резултати са ненадеждни за приемане или отхвърляне на заложените хипотези. Въпреки това анализите са разтълкувани спрямо получените резултати.

***Въпрос 2.1.2. Харесва ли ти тази страна?***

За да се установи дали мнението на мигрантите в България се различава от това на мигрантите в Малта, по отношение на страната им на пребиваване, е използван непараметричният тест на Ман-Уитни за независими извадки.

$$U = n_1 n_2 \frac{n_2(n_2 + 1)}{2} - \sum R$$

Където:

$n_1$  – размер на едната извадка

$n_2$  – размер на втората извадка

$R$  – рангове на извадките

Използването на този тест е целесъобразно съгласно изискванията за прилагането му - непараметричният критерий се използва при качествени (номинално и рангово) скалирани признаци, а извадките са независими, което означава, че изборът на единиците в едната извадка не е предопределен от избора на единиците в другата извадка. Тестът представлява проверка на хипотези. Нулевата ( $H_0$ ) хипотеза е предположение за нулева разлика. Ако емпиричните данни сочат известни различия, то те се дължат на случайни фактори. Противоположно е твърдението на алтернативната хипотеза ( $H_1$ ), според която, наблюдаваните в емпиричните данни различия са резултат на закономерно действащи фактори.

Приетият риск за грешка е 5%. Разпределението на отговорите на мигрантите по държави са показани на следната фигура:



Фиг. 3.5. Разпределение на отговорите на мигрантите по държави

От графиката се вижда, че 50% от мигрантите в България са посочили, че харесват страната и 50% са отговорили „Не“. В Малта разпределението по този показател е – 60% са отговорили, че харесват страната и 40% са дали отрицателен отговор. Теоретично това се дължи на отмененото задържане на малолетни и непълнолетни непридружени деца от 2015 година, което е повишило броя на положителните отговори.

За разлика от Малта, в България законодателството изключва задържането на тази категория лица, поради което не е налице положителна промяна, която да предизвика такъв резонанс върху тяхната оценка.

Равнището на значимост на коефициента (Asymp. Sig. (2-tailed)=0.661) е много по-високо от приетия риск за грешка от 5%. Това дава основание да се приеме нулевата хипотеза за липса на статистически значима разлика в мнението на мигрантите в двете

държави. Въпреки установените различия в мненията на анкетиранияте, тестът показва, че тези разлики не са статистически значими.

### **Въпрос 2.1.7. Искаш ли да учиш/работиш в тази страна?**

Целта на проведения анализ е да се установи има ли различия в желанията на анкетиранияте мигранти в двете държави. Отново е използван непараметричният тест на Ман-Уитни за независими извадки.



**Фиг. 3.6.Разпределение на отговорите по желание да остане в тази страна**

Налице е отново различие в отговорите на мигрантите в двете държави като в този случай в Малта значително преобладават желаещите да учат или работят в тази страната. За България отново резултатите са 50 на 50. По същество причините трябва да се търсят в произхода на мигрантите. Докато в Малта се обхващат лица от различни държави, в България анкетиранияте са от три държави с преобладаващо обявено сирийско гражданство.

Върху този резултат влияе и фактът, че в България не е останал нито един от анкетиранияте, а в Малта две от непридружените девойки са все още там. Тяхното оставане може да се обясни с факта, че все още не са получили международна закрила и това е причината за тяхното изчакване.

За да се установи дали лицата, които харесват страната, искат и да работят в нея, е използван непараметричният тест на Уилкоксън за свързани извадки.

$$W = \sum R$$

Където  $\sum R$  - сума от позитивните рангове

Изследвана е хипотезата за наличието на статистически значима разлика в отговорите на въпросите „Харесва ли ти тази страна?“ и „Искаш ли да учиш, работиш в тази страна?“ за всяка от държавите, използвайки непараметричен критерий, но в този случай извадките са свързани, т.е. единиците от едната извадка предопределя тези от втората извадка.

Резултатите показват, че отговорите на анкетирания не се различават статистически. Това се определя от равнището на значимост, което е по-високо от риска за грешка. Резултатите за Малта са аналогични – не може да се твърди, че съществува статистически значима разлика в отговорите на двата въпроса. Чрез анализа на събраните данни и лични наблюдения, чрез тази част от трета глава, се направи опит да се даде по-ясна представа за общата ситуация на непридружените непълнолетни лица. Доколкото може да бъде направено обобщение, е интересно да се отбележи, че непридружените деца също имат стремежи в живота. Хаос, катаклизми и войни са мотивиращите фактори, които ги принуждават да напуснат своята родина. Това са основните мотиви на интервюираните, които също и не отричат, че мотивите са и икономически, защото трудно се живее у дома, и те като човешки същества имат право на добър и уреден живот. Няма становище и позиция как може да се подобри живота в тяхната родина и как биха помогнали в този процес. Сега те бавно се опитват да възстановят живота си и дори с трудности изчакват резултата от тяхната молба за закрила за да се съберат със семейството си или на тази възраст да поемат към своите мечти.

## **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Анализът като цяло води до заключението, че политиките за прилагане на действащите международни актове и националното законодателство, както и на Шенгенския кодекс, през 2015 година загубиха отчасти своето фактическо приложение поради невъзможността реализираните интервенции и инициативи от лидерите на ЕС се приемат като средство за туширане на проблема с миграционния натиск по един справедлив начин с масов ефект върху всички държави-членки. Краят на изследвания период в настоящата дисертация 2011-2015г., остави в историята нерешен миграционния проблем, остави разединен ЕС, появиха се огради и преградни стени в разрез с основния договор за функциониране на ЕС като общ орган за свободно движение на хора, стоки и капитали, въведе се граничен контрол и се появиха обединителни съюзи от групи държави, които приеха рестриктивния механизъм към мигрантската политика на цяла Европа.

Миграционната политика не само на България и Малта, а и на цяла Европа, е във фокуса на съвременните предизвикателства, които трябва да запазят и отвоюват идентичността и ценностите на Европейския съюз. Важен извод от изследването е че, проблемите с миграционният натиск към Европа и неговата актуалност не приключват с 2015 година, но е първата, през която ЕС признава, че е изправен пред тежка криза, която може да се реши с търсенето на баланс между сигурност и наложената прекалено либерална хуманност към всички мигранти. Военните действия, гражданските размирици и нестабилната обстановка в редица особено бедни държави на юг от нашия континент са основен определящ фактор за интензивността на миграцията. Търсенето на по-добри условия за живот и работа в други държави се превръща в правило, а не в изключение за хора, търсещи закрила по изискванията за бежанска закрила. Така в публичната реторика се наложи понятието „*икономически мигрант*”. Икономическият мигрант доброволно напуска страната си в търсене на добри възможности за работа и

реализация и има възможност да се завърне в родината си, защото се ползва от закрилата на правителството си и правата, определени от нейните закони. За разлика от икономическия мигрант, *бежанецът* е принуден да напусне родината си на произход, поради основателен страх от преследване и се ползва от закрилата на международното бежанско право, което е равносилно на спасяване на живот.

Причинно-следствени връзки следва да се търсят и между войните, миграцията и демографията. Увеличението на населението на земята от 7 милиарда през 2011г. с прогнозно очакване до 2020г. да се регистрира 8 милиардният жител, налага границите на някои държави да се оказват тесни поради големия прираст, а на други държави широки, поради застаряване на основното население. Историята записва периоди на „*Великото преселение на народите*“, което е на път да бъде допълнено с миграционната вълна от 2011 година с продължаващ интензитет, ако не се вземат както международни законодателни мерки, така и практически действия за гарантиране сигурността на всяка държава и ЕС като цяло. В Европейския пакт за миграцията от 2008г. е отразено, че между отделните държави- членки все още съществуват значителни различия, свързани с предоставянето на закрила и формите на тази закрила, което е в основата за изграждането на Общата европейска система за убежище (ОЕСУ). За тази цел е въвеждането на единен режим за предоставяне на убежище, който няма да застрашава сигурността и националните интереси на всяка една държава-членка на Съюза.

Критичният анализ за дейността на международните и европейски органи по политиката за бежанците стига до извода, че е необходима радикална промяна, която да доведе до международна закрила само на мигрантите, които са влезли в приемащата страна през установените за това места, с редовни документи, и които успеят да докажат по безспорен начин, че отговарят на условията за бежанец. Всички останали мигранти, които не спазват тези законови изисквания, не следва да се допускат в страната. Балансиращата роля на ЕС през 2015г. беше поставена на изпитание поради изразените различия от ръководителите на държавите- членки и опасностите, които крият от навлизане на терористи. Очертаването на първичен и вторичен миграционен натиск в научното изследване се базира на становищата на отделните държави при обсъждане на европейските мерки. Първата група търси и предлага мерки, свързани с ограничаване възможността да се приемат незаконни мигранти, а втората настоява да се спазва Дъблинското споразумение за тяхното връщане в тези страни.

Съществен елемент от миграционната политика е охраната на границите, особено когато са и външни граници на ЕС, една от които за България е Турция, която е проводникът на незаконните мигранти и от десетилетия отказва да подпише споразумение за връщане на незаконно преминали от нейна територия лица. Подписаното споразумение между ЕС и Турция, България през 2016г. успя за реши този въпрос с подписване на протокола за реадмисия, но тази победа просъществува само 15 дни и проблемът отново изплува на повърхността.

В днешния динамичен и изпълнен с рискове свят, въпросите за сигурността излизат на преден план, а ролята на ЕС е да намери балансиращо решение освен замразяване действието на Шенгенския кодекс, наложено от държавите, във фокуса на своите национални интереси. На практика Дъблинският регламент също се оказа

неприложим, което повдига въпроса, колко са ефективни и приложими международните актове при неударим миграционен натиск? Политиката на България и Малта намира отражение в действията на техните държавни миграционни органи и приложението на националните законодателства, които са намерили широк диапазон на проучване и анализиране както индивидуално, така и съпоставимо чрез механизмите на сравнителния анализ, което може да послужи положително при вземане на политически решения за защита на националните интереси и сигурност.

В многовековната история на преселение на народите, тероризмът има свойството да се усъвършенства и да еволюира в официална държавна политика склонна към радикализация, ислямизация и тероризъм, основани на идеологически подбуди, които са разгледани в някои детайли, като проявление, облагодетелствано от възможностите, които предоставя миграционния натиск да се придвижват незабелязано.

Като добра практика на Малта е прилагането на задържане на мигрантите до установяване на тяхната самоличност и произход, нормативно уреденото изискване мигрантът да доказва своя произход и самоличност, както и основанието за получаване на закрила и ако в срок до 6 месеца не успее да докаже тези обстоятелства, да подлежи на връщане. Много полезна е практиката да осигуряват на задържаните мигранти трудова заетост, като тези средства се използват за тяхната издръжка, непридружените деца се извеждат от центровете и се прекъсва връзката с другите мигранти, като се включват в списъците за осиновяване, настаняват се в приемни семейства или се търсят начини за връзка с техните родители за събиране на семейството.

От проведените анкети в България и Малта на непълнолетни лица от 14 до 18 години са направени съществени основни изводи, които не се различават съществено. На първо място младежите и девойките не желаят да дават подробности относно своята държава, училище, приятели, семейство. Прави впечатление, че обясненията им са заучени указания, дадени от техните родители, близки или трафиканти. За подробностите не искат да говорят или се оправдават, че не помнят. Често дават отговор, че не са ходили на училище, но могат да четат получени съобщения и да пишат такива с бързината на всеки на тяхната възраст. По-голямата част не говорят английски, но когато се изрази похвала към някой от тях, те се усмихват или показват неудобство, което навежда на мисълта, че разбират за какво става въпрос. Когато въпросите са свързани с тяхното пътуване от родината до България или Малта, те с охота разказват за трудностите, преждията, опасностите. Интервютата са направени без участието на представители на институциите с цел да се предостави приятелска и нормална обстановка, и въпреки това установяването на техния произход е почти невъзможно със способите на интервю. Те са юноши, както момчетата, така и момчетата, в период на окончателно съзряване и преживените несгоди, рискове и опасности по времето на пътуване са ги направили устойчиви и целенасочени да продължат пътуването си на всяка цена. Двете интервюирани момчета, признават че са сестри и техните родители и един от братята са също в центъра, но са се обявили като непридружени, защото при тези обстоятелства със сигурност ще получат закрила, а чрез тях ще могат да подсилят статут и на родителите си и след това да напуснат България.

По отношение тяхната удовлетвореност от България и Малта се забелязва разлика, което се дължи на различната организация и процедура спрямо тях. Нивото на удовлетвореност е над средното ниво, но това не е в състояние да ги задържи в тези държави.

Изводите от изследването след всяка глава и направените предложения за изменение и допълнение на нормативната уредба на международно, европейско и на национално равнище идват да покажат, че времето, политиките и военните намеси на редица държави в управлението на определени страни, са в основата на миграционните вълни към Европа. Някои съществени либерални позиции в последните директиви, свързани с мигрантите, ограничиха правомощията на държавите да прилагат защитни механизми в полза на своята националната сигурност. Международните актове и европейската политика изцяло е обърната в защита на мигрантите, без да има защитни механизми държавите да не допускат незаконно влезлите и да ги задържат, да им повдигат обвинения за извършеното престъпление, което замразява принципа на върховенство на закона и ограничава прилагането на Шенгенското споразумение. Европейският съюз трябва да остане единен, а за това се изисква единна политика, различна от тази, която е въведена с международните актове – конвенции и директиви.

## **ПРЕДЛОЖЕНИЯ**

От цялостния анализ на дисертационното съдържание и изводите от отделните глави могат да се направят следните обобщения, насоки и предложения за усъвършенстване работата по противодействие на незаконната миграция, обезпечаване охраната на външните граници на ЕС и гарантиране националната сигурност на България и Малта. Въпреки че през последните две години на изследователския период, България и Малта приеха стратегически документи за решаване проблемите с миграционната вълна, същите са развити в унисон с действащите регламенти и директиви, които през 2015 година доказаха своята практическа неадекватност за приложение и вместо решаване на кризисни проблеми, тяхното приложение предизвика крайно негативни позиции и възражения на редица държави-членки на Евросъюза.

Прилаганите кризисни мерки от ЕС не дадоха очаквания ефект, издигат се преградни стени по границите, Шенген е бламиран, а някои държави като Великобритания провеждат референдуми за членство в ЕС, чийто положителен резултат може да предизвика ефекта на доминото.

През 2016 година се очаква мерките да бъдат по- ефективни и резултативни с подписаното споразумение между ЕС и Турция, което се крепи на крехки договорки и условия, но на висока финансова цена, платима от всеки един гражданин на Съюза. Към настоящия момент е необходима адекватна европейска стратегия с мерки в следните направления:

### по граничния контрол

Граничният контрол е неделима част и основен елемент от ефективната миграционна политика по прилагане на европейските стандарти по отношение разпоредбите и достиженията на правото на Шенген в област „Граници”, включително



отчитане грешките на Фронтекс, създаден за охрана на външните граници на ЕС и изграждане на нова европейска структура с адекватна организация и разследващи правомощия по граничния контрол.

 по визовата политика

Визовата политика на Европейския съюз има за цел да допринесе за създаването на единно пространство на свобода, сигурност и правосъдие. Отмяната на контрола по общите външни граници на държавите- членки чрез Шенгенското споразумение, налага въвеждането на общи действия спрямо гражданите на трети страни, което изисква единна визова политика на Общността. Отговорността на България в управлението на миграцията ще се увеличи след присъединяването към Шенгенското пространство, на което Малта от години е член.

 незаконна миграция и връщане

След подписване на протокола от министъра на вътрешните работи на България с Турция за връщане на незаконните мигранти, влезли от нейна територия, могат се постигнат очакваните резултати. Политиката на връщане е важен инструмент за намаляване на икономическите мигранти, превърнали се в незаконна миграция с преминаването на държавната граница извън регламентираните за тази цел пунктове от държава, която не застрашава техния живот и сигурност. Стриктното прилагане на наказателното право единствено може да изпраща ясно послание, че България и Малта са правови държави и ще прилагат разпоредбите срещу всеки нарушител. Балансираната, прозрачна и хуманна политика на връщане има ясни предпочитания към доброволното връщане, като първа и желана възможност, която зачита достойнството на субекта и ограничава разходите за тази процедура. Принудителното връщане трябва да се използва като крайна мярка за прилагане след изчерпване на всички възможни мерки за доброволно връщане.

 финансов и кадрови ресурс

Политиката на България, Малта и ЕС по отношение противодействие на незаконната миграция е неразривно свързан с финансовия и кадрови ресурсен потенциал. Това от своя страна предизвиква силно занижено качество на справяне с непланирания и неочакван миграционен натиск, който позволява безконтролно нахлуване на рисков миграционен контингент. Съществено отражение върху политиката на Европейския съюз в частност на България и Малта имат квалификацията на кадрите да предвиждат и установяват в зародиш миграционните кризи и уменията да ги ограничават и предотвратяват.

 неотложни препоръки

За постигане на реални и ефективни резултати е целесъобразно да се насочат усилията към:

- ✓ Съгласуване на единна европейска политика по миграцията, свързана, както с изработване на ново европейско законодателство, така и с изграждане на нови институционални органи за противодействие на миграцията и охрана на външните граници на Евросъюза;

- ✓ Подобряване международното сътрудничество и координация между държавите- членки на ЕС, както за взаимодействие, така и за отчитане на основните и характерни пропуски и причини за настоящия миграционен проблем;
- ✓ Хармонизиране и насърчаване политиката за развитие и прилагане на целеви програми към уязвимите групи лица за подпомогнато интегриране или доброволно връщане и по специално към непридружените малолетни и непълнолетни лица за тяхното водене на отчет чрез регистриране в системата Евродак;
- ✓ Засилване преговорите с държавите на произход на мигранти и неправителствени организации за активиране процедурата за подпомогнато доброволно връщане и разубеждаване към незаконна миграция.

## **ПРИНОСИ**

1. Направени са пет предложения за конкретни изменения и допълнения на правни норми в действащите нормативни актове и бежанското право.

2. Извършен е аналитичен анализ на международните, европейски и национални законодателства и са разширени познанията по тяхната приложимост във фокуса на съвременните предизвикателства.

3. Анализирано е бежанското право на България и Малта, техните политики, изяснени са основни фактори, които затрудняват процедурите по предоставяне на убежище и международна закрила, направени са изводи за развитостта на процеса на бежанското право и възможността му за въздействие върху миграционните проблеми, като въз основа на това са изведени и препоръки за усъвършенстване на мерките.

4. Разработена и апробирана е методика, индикаторна рамка и инструменти с правила, препоръчителни за спазване при провеждане политиката за интервюиране на мигранти, в това число и непридружени малолетни и непълнолетни лица за повишаване ефективността и резултатността.

5. Проведено е изследване за нивото на удовлетвореност на непридружените непълнолетни лица в България и Малта.

## **ПУБЛИКАЦИИ**

1. Маркова, К. Институционална политика за бежанците, Наука, образование, сигурност, НБУ, С., 2014 – на английски.

2. Маркова, К., Migration Policy of the European Union and the Member States and the Risks to Economic and Security, Сборник доклади 5-th International Conference on

Application of Information and Communication Technology and Statistics in Economy and Communication (ICAICTSEE-2015), УНСС – на английски.

3.Маркова, К., Геодемография и мотивация за миграция, доклад по Проект за университетска научна проява /форум/ № НИД НП-9/2015 на тема Обучението и изследванията по икономика на отбраната и сигурността – настояще и бъдеще, УНСС – на български.